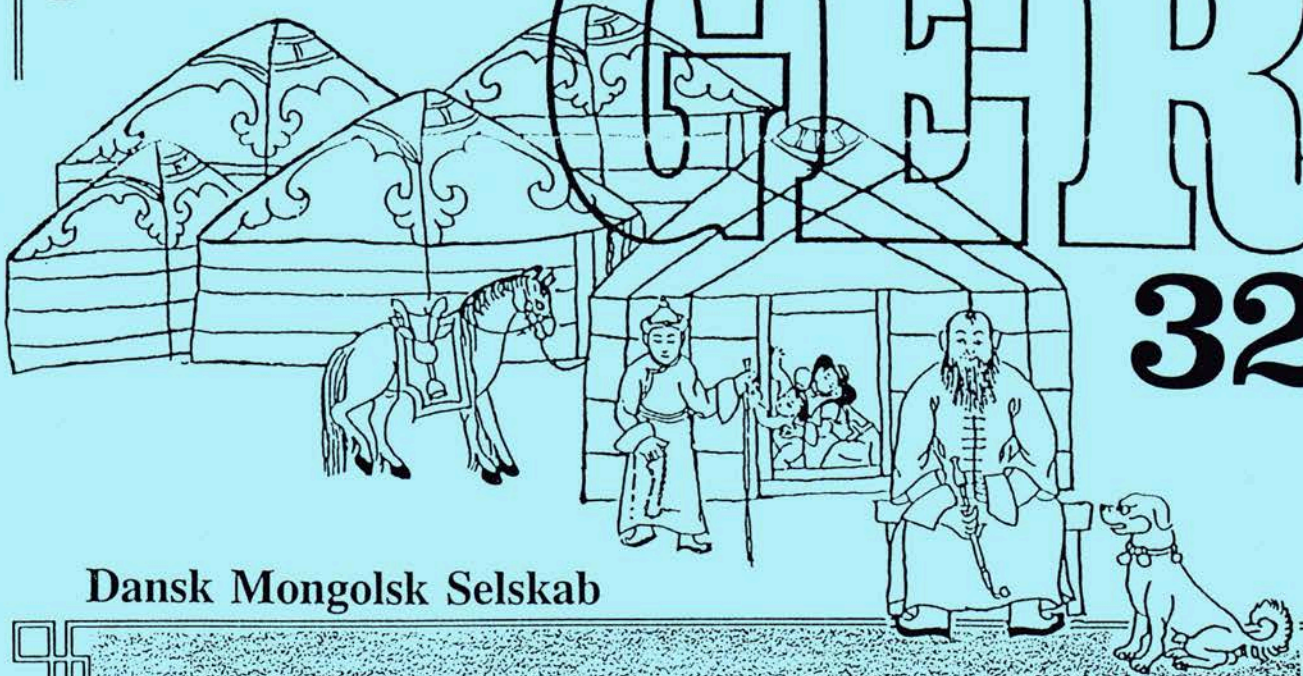

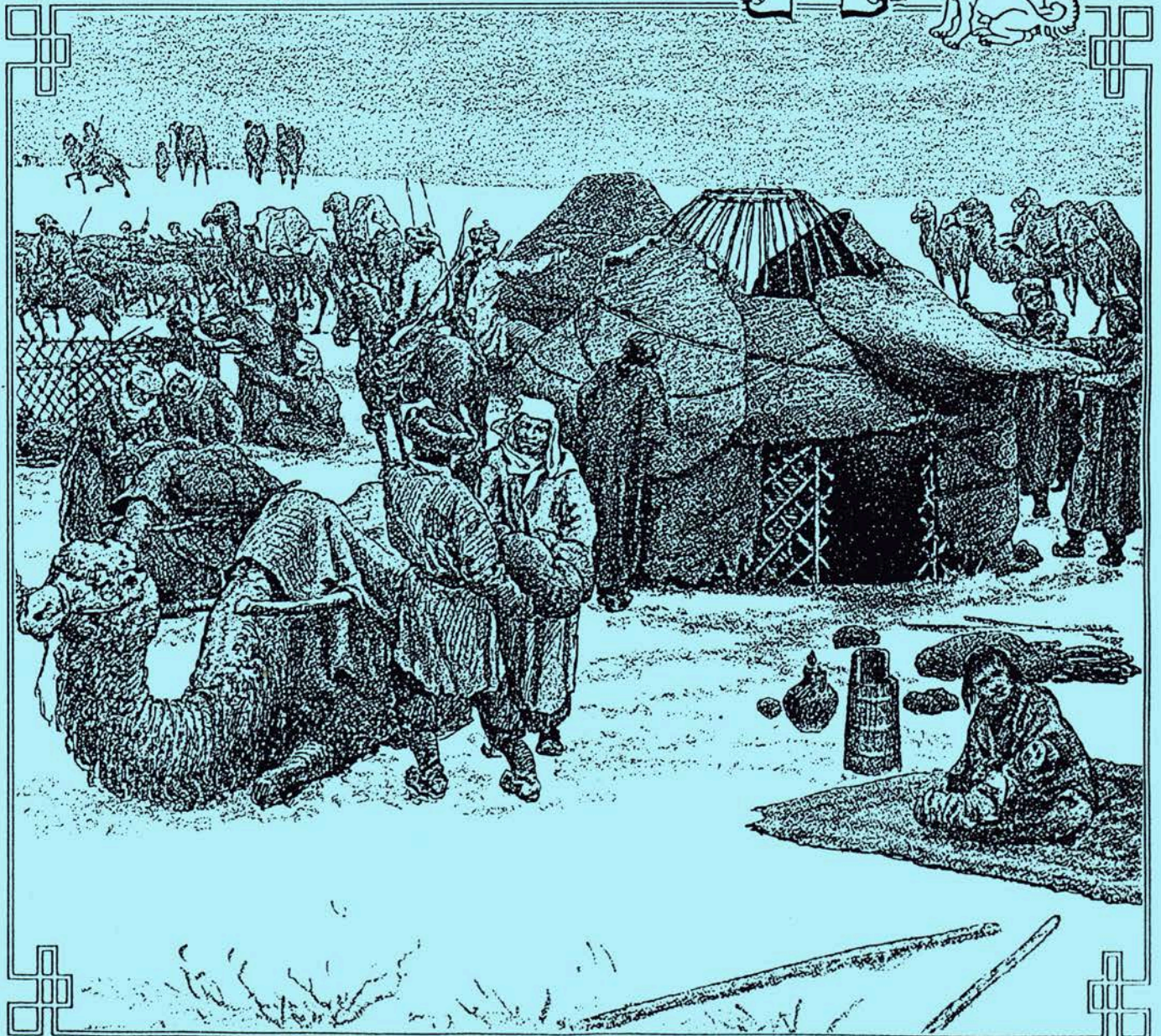
FEBRUAR 2000

GER

32

Dansk Mongolsk Selskab

Nr. 32 - 11. årgang
Februar 2000

Dansk Mongolsk Selskab's
medlemsblad er tidsskriftet GER.

Redaktion: Rolf Gilberg (ansvarshavende), Ann Benwell, Jan Koed, Gudrun Lefmann, Bulgan Njama. Artiklernes synspunkter repræsenterer den enkelte forfatters holdninger. Indlæg uden forfatterangivelse er produceret af redaktionen.

*GER udkommer februar,
maj, august, november*

Dansk Mongolsk Selskab

Æresmedlem:
HKH Kronprins Frederik

Bestyrelsen:
Klaus Ferdinand, Rolf Gilberg, Anita Garbers, Søren Haslund-Christensen, Jan Koed, Gudrun Lefmann, Bulgan Njama, Leif Petersen.

Selskabets adresser:

Formanden: Rolf Gilberg, Etnografisk Samling, Nationalmuseet, Frederiksholms Kanal 12, 1220 København K.
Telf: 3347 3207; fax: 3347 3320
E-post: rolf.gilberg@natmus.dk

Sekretæren: Ann Fenger Benwell
Ved Volden 9, 3.mf., 1425 København K. Telf: 3295 3560
E-post: abenwell@post10.tele.dk

Kassereren: Medlemskab, adresseændringer og kontingent:
Jan Koed, Carl Bernhardsvej 15 sttv, 1817 Frederiksberg C.
Telf: 3322 3729;
Postgiro: 784-1582
E-post: jan-koed@inet.uni2.dk

Projekter: Bulgan Njama,
Fuglebo 2, 2000 Frederiksberg.
Telf: 3833 2106

Medlemskontingent: 2000
100 kroner pr. kalenderår.
Kontingent for medlemmer bosat i
udlandet er 150 kroner.

Dansk Mongolsk Selskabs formål er:

(a) at fremme og udbrede
kendskabet i Danmark til mongolerne og deres kultur, især i mongolernes kerneområder i Mongoliet, Kina og Rusland.

(b) at udgive skrifter om mongolerne.

(c) at være samlingsorgan for personer, der interesserer sig for mongoler og deres forhold.

(d) at fremme og udvikle forbindelserne mellem befolkningen i Danmark og mongolerne.

(e) at støtte kulturelt arbejde blandt mongoler og skabe forbindelser mellem videnskabelige, kulturelle, faglige og folkelige organisationer i de respektive lande.

Forsiden

En kalmuklejr i opbrud. Kalmukkerne bor på sletterne mellem floderne Don og Volga. I 1618 drog torgut-høvdingen Boro Ørølok fra Djungariet med 50.000 teltfamilier. I 1630 nåede de frem til de russiske stepper, hvor de måtte kæmpe for land mod forskellige tatarstammer. I 1771 drog mange torgutter tilbage. Kun 1/4 nåede frem til "De Himmelske Bjerge". Læs historien hos Henning Haslund-Christensen i "Zajagan" side:151-161 (København 1935).

Nytår

Der blev desværre ikke plads i dette nummer af *Ger* til at fortælle om Dragens år, som strækker sig fra lørdag, 5. februar 2000 til tirsdag, 23. januar 2001. I næste nummer af *Ger* vil den lokale jyske vismand fortælle om, hvordan det går os i Dragens år.

Redaktionen vil dog allerede her benytte lejligheden til at ønske alle medlemmer af Dansk Mongolsk Selskab et rigtigt glædeligt nytår.

Mongoliet på nettet:

<http://www.mol.mn/english>
<http://www.un-mongolia.mn>
<http://www.odci.gov/cia/publications/factbook/mg.html>

ISSN Nr: 0905-9504

*Илүү ихэнхэн мэнд хүйгэе!
Best Wishes for A Merry
Christmas and
A Happy New Year.*

ᠠᠨᠳᠤ ᠮᠣᠩᠭᠣᠯᠰᠤ ᠰᠡᠯᠰᠠᠬᠤ
ᠰᠡᠯᠰᠠᠬᠤ ᠮᠣᠩᠭᠣᠯᠰᠤ
ᠰᠡᠯᠰᠠᠬᠤ ᠮᠣᠩᠭᠣᠯᠰᠤ
ᠰᠡᠯᠰᠠᠬᠤ ᠮᠣᠩᠭᠣᠯᠰᠤ

ᠰᠡᠯᠰᠠᠬᠤ ᠮᠣᠩᠭᠣᠯᠰᠤ
ᠰᠡᠯᠰᠠᠬᠤ ᠮᠣᠩᠭᠣᠯᠰᠤ
ᠰᠡᠯᠰᠠᠬᠤ ᠮᠣᠩᠭᠣᠯᠰᠤ

Mongolsk Dansk Selskab ønsker Dansk Mongolsk Selskab og alle dets medlemmer et gunstigt og et lykkeligt nytår, idet vi håber, at vort samarbejde vil være endnu venligere og mere frugtbart end før.

**The President
and Board of Directors
of The Mongolia Society
send you their best wishes
for the New Year**

Græsningsarealernes udnyttelse: Et vigtigt problem i Mongoliet

Privatiseringen af dyrene i landbrugskollektiverne (*Negdel*), der omfattede omkring 75% af landets totale husdyrbestand, er et af de vigtigste aspekter i den økonomiske politik siden de samfundsmæssige omvæltninger i Mongoliet i begyndelsen af 1990'erne. Men i forbindelse med afskaffelsen af det kollektive, økonomiske system har de tidligere regelsæt til udnyttelsen af græsningsarealerne ikke længere nogen virkning: problemet med at styre hyrdernes udnyttelse af græsgangene er stadig ikke løst. I dag kan man iagttage ukontrolleret afgræsning alle vegne.

Aldrig tidligere i Mongoliets historie har udnyttelsen af græsningsarealerne været ude af kontrol, som det nu er tilfældet ⁽⁶⁾. Der er overhovedet ikke gjort forsøg på at tilpasse det privatiserede husdyrbrug til en fri markedsøkonomi. Og da de private besætninger er i voldsom stigning, har det allerede nu ført til store problemer med overskridelser af bæredygtigheden og ødelæggelser af græsgangene især rundt om byerne, hvor der er en større koncentration af husdyravlere på grund af de gunstige afsætningsmuligheder for husdyrene og deres produkter.

Ifølge beregninger foretaget af eksperter er 1.311.000 km² af Mongoliets samlede areal på 1.566.500 km² græsningsareal (84% af det totale landområde og 98% af det areal, der kan udnyttes til landbrug). Græsningsarealerne producerer årligt 50 millioner tons foder til dyrene. Hvis man konverterer det til »fåreenheder« (1 hest, kreatur eller yak svarer til 7 får; 1 kamel svarer til 10,5 får; 1 ged svarer til 0,7 får) balancerer det

med det samlede foderbehov hos omkring 60 millioner dyr. Hvis man herefter regner på den gennemsnitlige fordeling af de traditionelt fem typer af husdyr i Mongoliet (hest, kamel, kvæg/yak, ged og får), når man frem til 22 millioner individer af de forskellige dyrearter.

Men i dag har vi med basis i fåreenheden omkring 67 millioner dyr; det samme som 32,9 millioner individer af de forskellige dyrearter i landet, der alle bliver opdrættet af nomader på græssteppen. Den tidligere rekord i antallet af husdyr var på 26.204.800 i 1940.

Det viser med al ønskelig tydelighed, at grænsen for græsningsarealernes bæredygtighed allerede er overskredet på grund af for mange dyr. Mongolske eksperter antager, at omkring 30% af græsningsarealerne er så udsatte for overgræsning, at det tynde humuslag nu er udsat for en alvorlig erosion forårsaget af vind og vand.

Ifølge en undersøgelse er 41,3% af de totale græsningsarealer beskadiget og/eller dækket af sand, heraf 4% alvorligt, 20% moderat og ca. 70% i lettere grad ⁽¹⁶⁾. Den økologiske beskadigelse af græsningsarealerne i det kolde og tørre miljø på de mongolske stepper og i ørkenområderne tager det overordentlig lang tid at rette op på - hvis det overhovedet lader sig gøre.

Dette problem vedrører ikke kun overgræsning, men fører også til stridigheder mellem hyrderne om udnyttelsen af de gunstige græsgange (det vil sige rige på vand og foderplanter, beskyttede mod vind og frost, tæt på markedet og så videre).

Det minder om fortidens dårligdom i områder, hvor reguleringen af græsningsarealernes udnyttelse var dårligt organiseret. Der er et omfangsrigt materiale i de offentlige arkiver, der viser, at sådanne stridigheder udartede til voldsomme slagsmål, afbrænding af hinandens boliger, nedslagtning af modstandernes dyr, ja selv drab på hinanden med videre ⁽¹⁷⁾.

Efter privatiseringen er mange »nye nomader«, der er kommet i besiddelse af dyr i forbindelse med privatiseringen, flyttet ud på steppen. Så det totale antal husdyravlere er i den forløbne periode blevet tre gange større end i *Negdel*-perioden. I 1989 var der 135.420 hyrder og 68.963 familier med husdyrhold, men i 1991 var de tilsvarende tal 244.976 henholdsvis 114.938 og i 1998 414.433 og 187.147. Omkring 45% af landets befolkning er direkte beskæftiget med husdyrhold.

Disse tal viser, at problemet ikke kan reduceres til et spørgsmål om husdyrproduktion i snæver forstand parallelt med en diskussion af den økonomiske, økologiske og sociale nødvendighed af en regulering af græsningsarealerne. Disse problemer kan ikke kun løses gennem mere information og lokale aftaler mellem hyrderne. Der skal formuleres og gennemføres nye regelsæt på regionalt og nationalt niveau.

Der har blandt eksperter, politikere og husdyravlere været ført en diskussion om den dramatiske udvikling på dette område og om de mulige løsninger på problemet, lige siden privatiseringen begyndte. I den forløbne tid er der blevet gennemført visse studier af landdistrikternes udvikling i Mongoliet

med assistance af udenlandske institutioner, dvs. gennem delvis finansiering fra den asiatiske udviklingsbank med videre. Uheldigvis ser det ud til, at virkningerne ikke har været særligt følelige, og at synspunkterne ikke er slået igennem.

Efter vores mening bør de følgende punkter tages i betragtning, hvis man skal have held til at fremtvinge en hurtig, korrekt og effektiv løsning på problemerne.

For øjeblikket deler debatten om nye reguleringer for anvendelsen af græsningsarealerne sig i to forskellige retninger: Fortalerne for den ene retning ønsker, at staten skal sørge for reguleringen, mens andre går ind for at indføre regler, der vil fremme den private ejendomsret til græsningsarealerne. I deres rene form er ingen af de to modeller i overensstemmelse med realiteterne bag Mongoliets nomadebaserede økonomi.

Udnyttelsen af græsningsarealerne kan ikke betyde fri adgang for alle mulige husdyravlere. I Mongoliets historie har der altid været tale om faste aftaler om fordelingen af græsningsrettighederne. Men privatejede græsningsarealer i landdistrikterne i dette ords egentlige betydning passer ikke sammen med en nomadebaseret økonomi. Privatiseringen af græsningsarealerne er derfor økono-

misk set ikke en acceptabel måde at regulere nomadernes husdyrhold på. Fra visse sider foreslås en ordning med langsigtet statsudlejning, men det er i sit udgangspunkt præcis det samme som en egentlig privatisering. Ideen har sit udspring i erfaringer med udlejning af græsningsarealer i det nordlige Kina. Dertil kommer, at forpagtningsordninger vil blive ledsaget af indhegninger, hvilket igen vil føre til alvorlige økologiske problemer. Eksemplerne fra Kina viser, at i visse dele af Indre Mongoli og i Sichuan-provinsen har etableringen af hegn allerede ført til udbredte, delvis uoprettelige ødelæggelser af landområder^(10, 18). Hyrderne indhegnede deres lejede græsningsarealer, men hvor det var muligt, lod de deres dyr græsse uden for indhegningen - på de frie naboarealer. Det førte til en fremadskridende ørkenspredning på de åbne, offentligt tilgængelige landområder.

Man ser altså, at en privatisering og/eller udlejning ikke kan tages i anvendelse på græsningsarealerne i Mongoliet. Man må søge andre veje for at finde en acceptabel metode til at udnytte græsningsarealerne på traditionel vis:

De mongolske vendinger *Gazar ezemshih erh*, der betyder »retten til at besidde land«, og *Bilcheer ashgilah erh*, »retten til græs-

gangene«, er endnu ikke blevet juridisk definerede, og der er behov for at undersøge dem nærmere.

Med al denne usikkerhed forekommer det, at kun de traditionelle metoder kan tages i anvendelse til at regulere udnyttelsen af græsningsarealerne. Hermed undgås, at nomadevandringerne bliver til en kaotisk begivenhed.

Forskellige økologiske faktorer som de klimatiske betingelser, tilgængeligheden af foderplanter, udbredelsen af saltholdigt jord og forsyningen med vand - alt dette spiller en rolle i forbindelse med de sæsonmæssige nomadevandring⁽⁸⁾.

Af denne årsag begrænser husdyrnomader, der skifter opholdssted, sig i princippet til bestemte områder, hvor de økologiske betingelser året rundt er optimale i forhold til pasningen af deres dyr - selvfølgelig under forudsætning af at området ikke bliver udsat for naturkatastrofer som tørke eller for megen sne.

Nomadernes har gennem århundreder udnyttet græsningsarealerne på denne måde, og dette eksempel på en fast praksis bør tjene som en lektie for os. Man bør dog ikke glemme, at denne form for udnyttelse altid har været underlagt territorial-administrative grænser, fordelingen af særlige adgangsrettigheder og af nomadernes respekt

for de traditionelt uskrevne love om ikke på uretmæssig vis at trænge ind på hinandens græsningsarealer.

Sådanne etiske standarder kan både opfattes som positive og negative følelser i form af »venskab« og/eller »tilbageholdenhed«. Således blev udnyttelsen af græsningsarealerne reguleret af indviklede formelle og uformelle normer. Sådanne normer har i bund og grund eksisteret gennem hele Mongoliets historie, skønt de meget vel kan have skiftet karakter i overensstemmelse med det herskende politiske og økonomiske system.

Af erfaringerne gennem de sidste 9 år fremgår det tydeligt, at den traditionelle måde at forholde sig til græsningsområderne på i virkeligheden kun er én blandt flere reguleringsmekanismer til at udnytte landets græsningsarealer.

Men i disse år mister den mere og mere af sin kraft som regulator: for eksempel er den traditionelle »nomadiske respekt« for hinanden som husdyravlere hurtigt ved at forsvinde sammen med den øgede interesse for at »gøre forretninger«.

Tidligere tiders - for eksempel i *Negdel*-perioden - udnyttelse af græsningsarealerne reguleret ved retslige og administrative procedurer bliver overhovedet ikke håndhævet i dag på grund af den statslige uvidenhed og forsømmelsen af det privatiserede husdyrbrug.

Indtil ophøret af det tidligere landøkonomiske system rådede staten over 310 territorial-administrative enheder (*Sum*) og de tilsvarende økonomiske enheder af hvilke 255 *Sum-Negdel* og 51 *Sum* var statens ejendom, mens 4 *Sum* eksisterede som virksomheder til produktion af grovfoder. De var i besiddelse af de grundlæggende rettigheder til at organisere udnyttel-

sen af græsningsarealerne inden for *Sum*-området.

I *Sum-Negdel* var der endvidere økonomisk-administrative underenheder som for eksempel en »brigade« (eller *Bag*) samt den mindste enhed, *Suur*'. Således var *Sum*-området til en vis grad inddelt i *Bag* og/eller *Suur*'. Alt i alt var der 870 *Bag* og 33.629 *Suur*'.

Såfremt man benytter den traditionelle græsningsform med fordeling af græsarealerne på andelsbasis, bliver spørgsmålet om et områdes størrelse vigtigt. Den traditionelle holdning inden for det mongolske husdyrhold har været bestemt af dyrenes antal og af økologiske overvejelser. Det har været vigtigt at tage hensyn til græsarealernes kapacitet og bæredygtighed. Og man må hele tiden være opmærksom på beliggenheden af græsarealerne i de forskellige naturzoner. Derfor er der ikke tilstrækkeligt grundlag for at fastsætte størrelsen af andelene i udnyttelsen af græsningsarealerne.

Selv inden for de enkelte zoner må græsgangene vurderes individuelt, for at man kan fastlægge størrelsen. På baggrund af denne viden er det nødvendigt at få kortlagt græsningsarealerne, lidt i stil med hvad man gjorde i 1800-tallet i forbindelse med fordelingen af græsningsområderne i *Hoshuu*-området.

Spørgsmålet om størrelsen af græsningsarealerne i forbindelse med en udnyttelse på andelsbasis er slet ikke nyt. Fra tidligere historiske perioder ved vi, at man har forsøgt at fastlægge en enhedsstørrelse på et græsningsområde.

På baggrund af officielt kilde-materiale kan det fastslås, at der så tidligt som i 1740 blev foretaget landopmålinger (mongolsk: *natag savlah* og/eller *nutag deesleh*: opmåling af græsningsarealer) og at forskellige betegnelser for måleen-

heder, som man aldrig tidligere havde benyttet i praksis, blev almindelige: *Gazar* eller *khuv' Gazar* (»land« - ca. 576 m), *Beer* (størrelsen kan ikke fastlægges med sikkerhed), *on tusakh Gazar* (længden af et skud med buen), *eriyn Gazar* (areal en mand kunne tildeles), *ald Gazar* (ca. en favn - 160 cm) og *hørs-Gazar* (ca. 4.000 alen: en længdeenhed der var meget populær blandt nomaderne og som var bestemt af rækkevidden af det såkaldte »vågnende tyrs brøl«). Dette spørgsmål egner sig til at blive diskuteret nærmere.

Hvis der skal foretages en opmåling af græsningsarealerne med henblik på en andelsbaseret udnyttelse, bliver det nødvendigt at re-vurdere de territorial-administrative *Sum*-grænser.

Det er almindeligt kendt, at *Sum*-grænserne for en stor del ikke er i harmoni med den udnyttelse af et græsningsareal, der svarer til behovene hos en dyreflok, der skal skifte græsgange fire gange om året.

Som et resultat af den administrative reorganisering siden begyndelsen af 1930'erne er der blevet etableret 18 *Aimag* i begyndelsen af 1960'erne, som ovenfor anført igen er opdelt i 310 territorial-administrative underenheder, *Sum*.

I forbindelse med en andelsbaseret udnyttelse af græsningsarealerne må vi have for øje, at nomadernes vandringer til tider vil foregå uden for deres græsgange. Et af de uundgåelige aspekter ved disse vandringer blandt de mongolske hyrder er den individuelle form for vandring, *Otor*, der endnu i dag er meget udbredt.

Denne vandringsform har været kendt i det mindste siden 1200-tallet. Hyrderne vandrer for det meste alene, langt fra deres »hjemsted« og med kun ét slags dyr, *bod* (kvæg og/eller hest), for at kunne

udnytte fjerntliggende græsgange, mens familien bliver tilbage med resten af de dyr, der ikke er tilstrækkeligt stærke til at tåle en længere vandring, eller som ikke har behov for ekstra græsning, og som derfor kan nøjes med de tætliggende græsningsarealer.

Otor-vandring gennemføres i alle fire sæsoner, og længden og varigheden af dem afhænger af fødemængderne. I perioder med sparsomme fødemængder som for eksempel under tørke eller i kolde vintre med megen sne bliver hyrderne nødsaget til at vandre i adskillige uger over lange afstande. De medtager telte eller små ger'er.

Otor-vandring er også en metode til at udnytte græsningsarealer, hvor tætliggende græsgange holdes i reserve og fjerntliggende græsningsområder udnyttes, samtidig med at man undgår den besværlige flytning af hele husholdningen. Hyrderne lader deres dyr afgræsse et område, indtil arealet er udtømt, og flytter derefter videre. Derfor kan en grænse for en andelsbaseret udnyttelse af et græsningsområde ikke markeres med en egentlig grænsedragning.

Og da produktiviteten af det mongolske husdyrhold er helt afhængig af naturlige græsningsområder er det nødvendigt at sikre hyrdernes fri adgang til nye græs-

gange i tilfælde af naturkatastrofer. Samtidig må der tillades hyrderne en passende tid til at sikre en overlevelse på de nye græsgange.

I denne forbindelse kan vi i dag iagttage de interesse modsætninger, der eksisterer mellem forskellige hyrder i forbindelse med opdelingen af græsgangene i andele. Antallet af dyr vil selvfølgelig være den vigtigste faktor, når størrelsen af græsningsarealet skal fastlægges. I denne sammenhæng vil hyrderne med mange dyr ikke kun have behov for et stort areal i relation til antallet af dyr, men også for et stort reservearial i nødstilfælde. Sådanne græsgange vil ikke altid være gunstige og tilmed også være dyrere.

Man ser i dag, at hyrder med mange dyr ikke ønsker græsningsområderne udstykket i andele for dermed at begrænse græsningsarealet. Men hyrder, der råder over et antal dyr under gennemsnittet, er mere interesseret i en fælles anvendelse på grund af den større økonomiske sikkerhed, det giver for deres begrænsede økonomi.

Interessen hos hyrderne for udnyttelse af græsningsarealerne på andelsbasis adskiller sig også set med såvel økologisk-regionale som socio-regionale øjne. I bjergegne, hvor der er flere dyr pr. arealenhed end på steppen og i Gobi-

ørkenen, er de fleste hyrder mest interesseret i selvejede græsningsområder. Dertil kommer, at der i bjergegnene er særdeles klare klimatisk-økologiske forskelle på de fire sæsoner. Disse forhold gør det obligatorisk for hyrderne at tilpasse sig de økologiske forskelle på de enkelte græsgange i de forskellige sæsoner.

I modsætning hertil udnytter hyrderne - på grund af de særlige klimatisk-økologiske forhold på steppen og i Gobi - i princippet deres græsningsarealer ud fra hensynet til kolde og varme perioder. For eksempel tilbringer de i mange tilfælde vinteren og foråret på samme sted. Socio-regionalt er der også en forskel i holdning til opdelingen af græsalet i andele: græsgange omkring byområder, tæt på markedet, er mere interessant for delt anvendelse end fjerntliggende græsgange.

Og nu nærmer vi os spørgsmålet: hvem eller hvilken socio-økonomisk enhed skal have lov til at udnytte bestemte græsningsområder?

I dag arbejder nomadiske hyrdefamilier kun på familieniveau: de holder deres dyreflokke adskilt fra andre dyreflokke, og i de fleste tilfælde sælger de deres produkter på privat basis til trods for det forhold, at flertallet af dem tilhører bestemte grupper, der i høj grad

minder om de traditionelle grupper af hyrdefamilier, *Hot-ail*.

Der opstår mange vanskeligheder, når man forsøger at nå til enighed på det socio-økonomiske niveau, der udgøres af den enkelte familie eller flere familier. Det står i skærende modsætning til statens interesse i at opnå kontrol med græsningsområderne, såvel lovgivningsmæssigt som økologisk.

Hvis vi kan enes om, at en vis form for kollektiv eller familiegruppe - noget der ligner *Hot-ail* - er den bedste måde at udnytte græsningsarealerne på, bør den organiseres på den traditionelle måde.

Men i de seneste mange år har der udviklet sig en *Hot-ail*-bevægelse, der adskiller sig fra sin oprindelige historiske form. Hovedforskellen, som er typisk for Mongoliet i dag, er at familier hørende til en *Hot-ail* økonomisk klarer sig selv.

Fra begyndelsen af 1700-tallet indtil organiseringen af det socialistiske kollektivsystem i 1950'erne var *Hot-ail* den vigtigste socio-økonomiske institution inden for det private husdyrbrug i Mongoliet. *Hot-ail* var en sammenslutning af hyrdefamilier, der var vel skikket til livet som nomader, dvs. til den mest effektive realisering af mobilt husdyrhold, til den optimale udnyttelse af græsningsarealer og til den gensidige støtte i forbindelse med den ofte brydsomme nomadetilværelse ⁽⁷⁾.

Siden privatiseringen af husdyrene har der hidtil kun været få tegn på interesse - for slet ikke at tale om det totale fravær af organisatoriske tiltag - for at forbedre de socio-økonomiske institutioner i forbindelse med det private husdyrhold.

Her er det værd at nævne, at selv før *Negdel*-institutionen var

der initiativer til forbedring af *Hot-ail*-strukturen. Fx besluttede ledelsen af *Ih-het Sum* i *Dorno-gobi Aimag* i vinteren 1948 at etablere 158 *Hot-ail*-grupper blandt samtlige hyrdefamilier i sum'en og at dele vinterkvartererne og/eller vintergræsgangene i sum'en mellem *Hot-ail*-grupperne ⁽³⁾.

I begyndelsen af 1950'erne førte ledelsen af *Suhbaatar Aimag* en økonomisk politik, der gik ud på at etablere 25.000-27.000 permanente *Hot-ail*-enheder på *Aimag*-niveau. Styret anså *Hot-ail*-strukturen for at være en gunstig enhed i forbindelse med udnyttelsen af græsningsarealet på andelsbasis ⁽¹⁴⁾.

Omkring århundredskiftet (1900) blev der praktiseret en fordeling af græsgangene på andelsbasis i den tidligere *Dalai-Choinhor-Vang Hoshuu* i *Sain-Noyon-Han Aimag* (i dag *Tariat Sum* i *Arhangai Aimag*): græsgangene blev fordelt til *Hot-ail* under hensyntagen til antallet af deres dyr. De fordelte græsningsområder blev markeret og konstant overvåget ⁽¹⁴⁾.

Størrelsen på et område var bestemt af størrelsen på hjorden. Men de privilegerede hyrder havde - i forhold til deres rang - en særlig ret til at udvælge de bedste græsgange. Det medførte imidlertid det problem, at der opstod privilegerede ejere: de, som besad de fleste dyr, benyttede de bedste græsgange og rådede over de største arealer i *Hoshuu*'en. Med andre ord blev de tilbageblevne små og for det meste ugunstige græsgange fordelt blandt fattige hyrder.

Hvis der er enighed om, at *Hot-ail* virkelig er en passende socio-økonomisk enhed, hvor der kan finde en formaliseret adgang til et bestemt græsningsareal sted, så er det absolut nødvendigt, at staten tager organisatoriske skridt

til at opmuntre til gendannelsen af den gamle *Hot-ail*-institution.

Man må også tage i betragtning, at et antal familier hørende til den samme *Hot-ail* flytter meget. Årsagen til denne mobilitet er overvejende sæsonbetinget og geografisk:

Med regelmæssige mellemrum er der perioder, hvor *Hot-ail*'en bliver større eller mindre på grund af sæsonsvingninger, der påvirker græsningsområderne. I de varme perioder lever hyrdefamilierne sammen med andre familier i de udvidede *Hot-ail*-grupper, samtidig med at mange fra andre *Hot-ail* også bor i nabolaget. De omtaler hinanden som *Neg-golynhon* eller *Neg-nutgiinhan* (hyrdefamilier fra en egn). Vintrene tilbringer de på lejrpladser, hvor de udnytter de omkringliggende græsgange.

For det meste lever enkeltmedlemmer af en *Hot-ail*-familie som enlige eller par. Visse af diskussionens deltagere fastholder, at det kan tillades *Neg-golynhon* eller *Neg-nutgiinhan* at bruge græsningsområder om sommeren, men der er faktisk gode grunde til, at disse kvasi-makro-sociale grupper ikke bør tages i betragtning til udnyttelse af græsningsarealer.

Gennem de seneste år har indsatsen blandt mange forskere givet det indtryk, at de socio-økonomiske institutioner i tilknytning til nomadisk husdyrhold i Mongoliet er organiseret på en stadig mere logisk måde:

- *Ail* (en hyrdefamilie),
- *Hot-ail* (en gruppe hyrdefamilier),
- *Saahalt-ail* (en tilgrænsende gruppe af hyrdefamilier) og
- *Neg-nutgiinhan* eller *Neg-golynhon* (hyrdefamilier fra en egn), hvor sidstnævnte er den største institution.

Denne opstilling kan forekomme systematisk, men den er ikke realistisk. Efter vores opfattelse beskriver de to begreber, *Saahalt-ail* og *Neg-nutgiinhan* eller *Neg-usnyhan* overhovedet ikke socio-økonomiske enheder i forbindelse med husdyrhold. De har altid været - og er endnu i dag - temmelig abstrakte betegnelser, der kun anvendes i etno-kulturel sammenhæng og ikke repræsenterer en institutionaliseret social og økonomisk sammenslutning af hyrdefamilier.

Et andet problem, der også kræver at blive reguleret, er kontrollen med udnyttelsen af græsgangene. I dag eksisterer der intet på dette område. Ingen bekymrer sig om dette problem. I et kompendium, der stammer fra 1700-tallet, »Halh Jirum« og andre officielle arkivalier, dukker der et begreb op som *nutgiin cagdaa* (politi til beskyttelse af græsgange) og

nutgiin taigam (grænsevagt ved græsgange), folk der i de fleste områder havde til opgave at overvåge *Hoshuu*-grænserne, herunder ikke mindst kejserens, adelstandens og de gejstliges ejendomsgrænser mod hyrdernes brug af græsningsareal i de nærliggende *Hoshuu*.

Fra anden halvdel af 1700-tallet blev betegnelser, der henviste til grænser mellem *Hoshuu*, taget i brug officielt og med retsmyndighed:

nutgiin sav (landområde i besiddelse),
nutgiin dees (grænse til græsningsområde),
nutag hööh (fordrivelse fra et græsningsområde),
nutag huraah (konfiskering af et græsningsområde),
nutag cagdah (opsyn med et græsningsområde),

nutag evdeh (ændring af rettighederne til et græsningsområde) og så videre.

Grænsedragningen mellem græsningsarealerne blev ofte markeret ved udlæg af stendynger. Det oprindeligt animistiske offerritual med at påkalde bjergets ånder ved at opstille bunker af sten til deres ære på højtliggende steder, og som havde sine rødder i shamanismen, var nu ikke længere kun en traditionel, religiøs ceremoni, men kom også til at symbolisere en grænse mellem forskellige græsningsområder.

I de tilgængelige, officielle arkivalier fra 1790'erne er der noget der tyder på, at græsningsarealerne uden for *Hoshuu* blev kontrolleret af myndighederne. Det viser sig ved, at man måtte betale *Hoshuu*-prinsen en land- eller græsskat (mongolsk: *nutgiyn süy; övsön*

cöövön) for at lade dyrene græsse på et fremmed *Hoshuu*-territorium.

Denne form for beskatning blev i lange perioder og i vid udstrækning praktiseret i Mongoliet. Men det berørte ikke hyrderne inden for deres respektive *Hoshuu*. Generelt kan man sige, at der aldrig har eksisteret en systematisk beskatning.

Som det er påpeget, er udnyttelsen af græsningsarealerne en del af et indbyrdes forbundet kompleks af økologiske, sociale, demografiske, organisatoriske og økonomiske problemer. Derfor bør opstillingen af nye regler for udnyttelsen af græsningsarealerne ikke være begrænset til spørgsmålet om adgangsretten til græsgangene; det bør følges op af yderligere bestemmelser, der giver garanti for en bevarelse af naturen, en infrastruktur, en afsætningsstruktur og veterinær service og såvidere. ■

B.-O. Bold & B. Batbuyan

Litteratur henvisninger

- Asian Development Bank [1997]: **Study of Extensive Livestock Production Systems**. TA, No. 2602-MON.
- Batbuyan, B. [1995]: **Territorial Organisation of Mongolian Pastoral Livestock Husbandry in the Transition to a Market Economy**. *Research reports 2. Rural Development in Pastoral Area Arkhangay Province*. FAO (TCP/MON-4553).
- Bat-Ochir, L. [1986]: **Ard анги: butec, öөрчлөлт, хоршоожилт** [Class of livestock Keepers: Structure, Change and Cooperation]. (Ulaanbaatar).
- Anonym [1923]: **Bilcheeriin түrees хураах журам** [Tax rules for pasture use]. (Niislel Khüree).
- Bold, B.-O. [1995]: **Privates Vieh auf staatlichem Grund? Rechtliche Probleme einer wirtschaftlich und ökonomisch sinnvollen Weidenutzung in der Mongolei**. i: *Mongolische Notizen. Mitteilungen der Deutsch-Mongolischen Gesellschaft E.V.*, No.4 (Köln).
- Bold, B.-O. & F.-V. Müller [1996]: **Zur Relevanz neuer Regelungen für die Weidelandnutzung in der Mongolei**. *Die Erde*, no. 127 (Berlin).
- Bold, B.-O. [1996]: **Socio-economic Segmentation — »Hot-ail« in Nomadic Livestock Keeping of Mongolia**. *Nomadic Peoples*, no. 39.
- Bold, B.-O. [1997]: **The Coordination of Territorial-Administrative Divisions with Pastoral Areas: An Important Prerequisite for the Effective Use of Pastoral Land**. *Mongolian Studies. Journal of the Mongolia Society*, vol. 20 (Bloomington).
- Bold, B.-O. [1998]: **The Range of Legal Conditions Concerning Pastoral Land Use in Mongolia from the Thirteenth to the Nineteenth Centuries**. *Asien, Afrika, Lateinamerika*, vol. 26.
- Bork, H. [1994]: **Der Rest ist weisser Sand. Die Zaunfalle in der Steppe Nordchinas und die ökologische Kehrseite der Reformpolitik Deng Xiaopings**. *Frankfurter Rundschau*.
- Chadraabal, G. (editor) [1982]: **BNMAU-yn мал аж ахуйг höтлөх систем** [The stock breeding system in MPR] (Ulaanbaatar).
- Anonym [?]: **Dai-Ghin ulsiyn huul' zүйлийн бичиг** [Compendium of laws of the Dai-Chin dynasty], Manuscript collection: issue 140 (State Library in Ulaanbaatar).
- Enh-Amgalan, A. [1999]: **Mongolyn bilcheeriin мал аж ахуйн höгжлийн бодлогын зарим асуудал** [Some Aspects on Development Policy of Nomadic Livestock Keeping of Mongolia], *Zuuny medee*.
- Jagvaral, N. [1955]: **Zemnel'nyi otnoshenie v Mongol'skoi Narodnoi Respublike** [Land Relation in Mongolian People's Republic], ikke udgivet manuskript: i Manuscript collection of Institute of History, Mongolian Academy of Science (Ulaanbaatar).
- Anonym [1999]: **Mongolian Statistical Yearbook 1998**. National Statistical Office of Mongolia (Ulaanbaatar).
- Ölziibat, N. [1997]: **Cөлжилт Mongolyn нутгийн 70 huv'd sul, дөрвөн huv'd хүчтэй илersen**. *Zasgiin Gazryn Medee*.
- Sharhüü, C. (editor) [1975]: **Huv'sgalyn ömnöh mongol dah' gazryn harilcaa** (Архивын материалын эмхетгел) [Relation to the Pastoral Land in Mongolia before the People's Revolution (Archive Material Collection)] (Ulaanbaatar).
- Wu Ning [1997]: **Ecological Situation of high-frigid Rangeland and its Sustainability. A case Study on the Constraints and Approaches in Pastoral Western Sichuan, China**. (Berlin).

Fotografierne er taget af Ole Bruun.

Kilde: NIASNytt 1999 no. 4 (Nordisk Institut for Asien Studier). Oversat fra engelsk af Jan Koed.

På eventyr i Mongoliet (2)

Kristen P. Albertsen var dansk telegraftingeniør, først ansat ved Store Nordiske Telegraf-Selskab, senere ved det kinesiske telegrafvæsen. Han skulle i 1920 genopbygge den nedbrudte telegraflinie mellem Peking (Beijing) og Irkutsk. Linien passerede Urga (Ulaanbaatar) netop som kampene om mongolernes frigørelse var på sit højeste. Albertsen blev øjenvidne til denne historiske begivenhed.

Terrænet blev mere og mere bakket. Vanskelighederne ved at tage bakkerne i den dybe sne var alt andet end små. Det kunne endog til tider knibe med at komme ned ad bakkerne.

Et par timer efter solnedgang nåede vi frem til et lille mongolsk tempel henimod en halv snes mil (ca. 75 km) fra Urga, hvor vi besluttede at overnatte. Templet var ganske forladt på nær en flok halvville hunde, som tog os det meget ilde op, at vi sådan uden videre brød ind og forstyrrede deres ensomhed. Men snart faldt de til ro igen og gav sig i lag med deres afbrudte måltid i form af et par frosne hesteskrog.

Vi gennemsøgte alle husene for om muligt at finde et menneske, men alt var forladt, og alt var ødelagt. (Vi fik senere at vide, at et af de blodigste slag under krigen i efteråret havde stået omkring dette tempel).

Da vi ikke kunne finde noget bedre værelse at slå os ned i for

natten, besluttede vi at tage selve hovedtemplet i besiddelse. I det vi trådte ind af døren, som stod åben, fløj et par store sorte fugle lige ud i hovedet på os med nogle frygtelige skrig. Hele natten havde vi dem farende ud og ind af de åbenstående vinduer. Der lå store snedriver på gulvet. Alle møbler og de mange forskellige ting, der hører til i et tempel, lå kastet hulter til bulter og slået i stykker rundt omkring på gulvet.

Vi fik imidlertid snart lidt orden i sagerne, og inden ret længe havde vi et dejligt stort bål brændende midt i tempelhallen og et lifligt måltid på tallerknerne.

Det var det uhyggeligste logi, jeg nogensinde har beboet. Den store røgfylde hal med bålet midt på gulvet med en flok snavsede, ubarberede skikkelser henslængt imellem Buddha-figurer, trommer og alskens tempelpragt. De sorte fugles hæse skrig oppe under loftet, hvor Livets Hjul hang i en enkelt snor på nippet til at falde ned. Vindens susen i det spinkle træværk ville under andre omstændigheder have været nok til at få mig til at foretrække den fri luft, men med den kulde, der herskede uden for, var der ikke andet for end at gøre gode miner til slet spil. Forøvrigt opdagede jeg hurtigt, at jeg ikke var ene om at føle mig uhyggelig til mode. Der var ingen, der var særlig dristige den aften.

Det er dog et tvivlsspørgsmål, om vi var blevet i dette logi, dersom vi havde vidst, hvad vi senere fik fortalt af nogle af Baron von Ungerns soldater. Nemlig, at en afdeling russiske-mongolske soldater var lejrede tæt udenfor templet med udtrykkelige ordrer fra Ungern om at skaffe os ud af verden, men ikke turde angribe os, da det var blevet rapporteret, at vi med-

førte maskinkanoner og var dem overlegne. Historien med maskinkanonerne passede ikke, men den reddede os fra at blive hugget sønder og sammen. Til straf for, at han ikke havde overfaldet os, blev den officer, der kommanderede afdelingen, af Ungern dømt til at blive sat nøgen på is i 3 dage. Om han overlevede straffen, skal jeg ikke kunne sige. Det var mongolen in charge af automobilstationen i Gurbatulugoi, der havde rapporteret, at vi kom. Hvad det var, han havde taget for maskinkanoner, fik vi aldrig at vide.

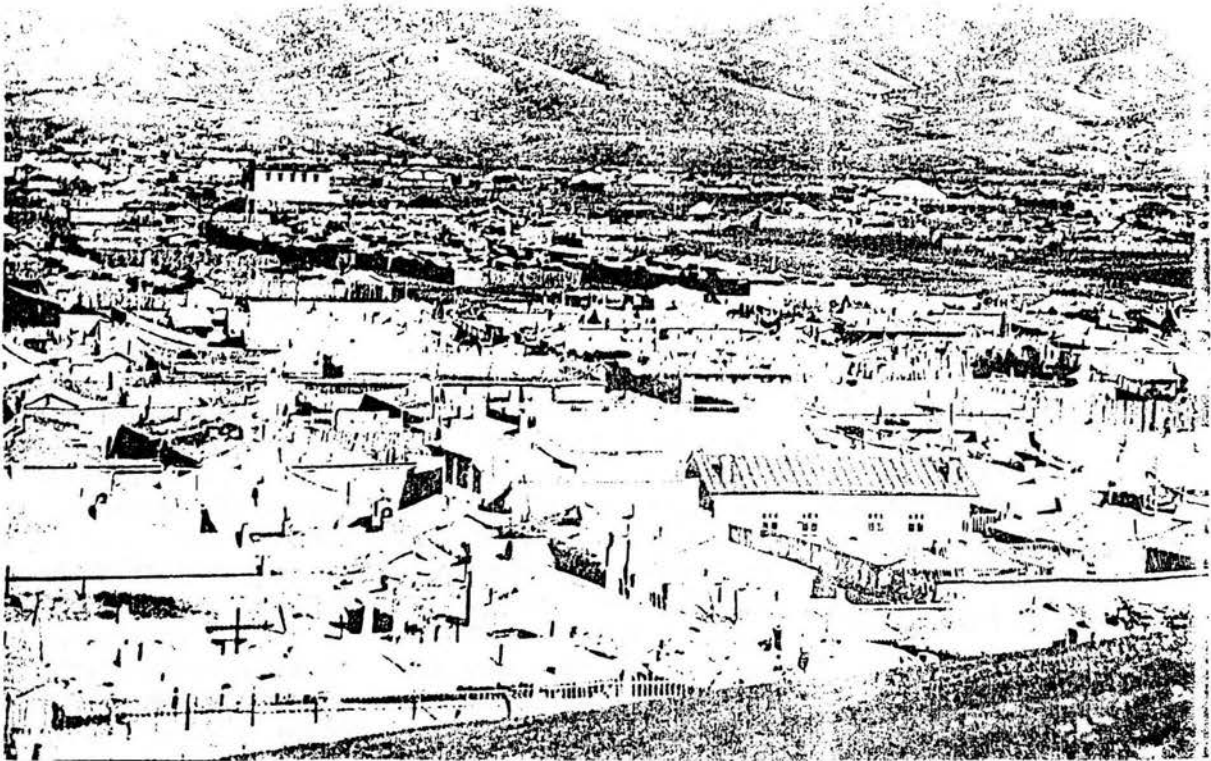
Det gik let med at få sat i gang den næste morgen. Et par af de vanskeligste vogne havde arbejdet hele natten. De andre fik vi startede ved at lade dem rulle ned af bakken, tempelet lå på. På den måde løb de sig varme.

Det sidste stykke af vejen til Urga var alt andet end morsomt. Vi måtte over en del ret høje bakker. Jo længere, vi kom fremad mod Urga, jo højere blev de. Samtidig begyndte de at blive skovbevoksede, særligt på vestsiden af vejen. Sneen var dyb og vanskelig at komme igennem for vognene, så gentagne gange måtte vi ud med skovlene for at klare de værste skær.

Henved en snes miles fra Urga fandt vi en række telegrafpæle liggende nedsavede på jorden, men der var intet brud på linierne.

Vi var nu inde på kamppladserne fra efterårskampene. Snart traf vi de første kinesiske forposter ved nogle gamle fæstningsværker kaldet Ta Mo Ta Ching, hvor telegrafpælene ligeledes var fjernede og linierne midlertidig reparerede på en meget primitiv måde.

Soldaterne syntes ikke at være særlig interesserede i vor færd og lod os passere uden videre vrøvl.

Urga/Ulaanbaatar 1936

Henimod middagstid kom vi til de første (og eneste) kinesiske løbegrave, hvor vi efter nogen parlamenteren og efter at have fremvist vore forskellige pas blev ladet igennem ved, at et træ, der var lagt tværs over vejen, blev taget væk. Vel igennem løbegravene havde vi Urga udbredt foran os. Efter at vi havde passeret Tola Flodens forskellige arme på isen, svingede vi ved 3-tiden ind i Urga.

Urga

Vi fik en begejstret modtagelse. Hvad der var mere værd for os, vi fik masser af vand at vaske os i. Nåh, og så sagde vi nu just heller ikke nej til et solidt russisk måltid, som inden længe stod på bordet.

Vor ankomst rygtedes som en løbeild over hele byen. Inden længe begyndte folk at strømme ind for at bede os om at tage dem med, når vi rejste tilbage til Kina.

De bød høje priser bare for en plads i den allersimpleste Ford. Men forøvrigt havde det lange udsigter med vor tilbagerejse, for vi havde alle en hel del at se til, før vi kunne begynde at tænke på Kina igen. Desuden ville det tage mindst et par uger at sætte vogne i stand til endnu vintertur over Gobi.

Noget af det første, der blev fortalt os, var, at krigen langt fra var forbi endnu, som det var blevet os forsikret af den kinesiske regering i Peking, før vi forlod byen. Der fandt hyppigt små skærmydsler sted særligt nord for Urga. Dagligt ankom der sårede til byen. Der var særligt et rygte blandt de mange, der var i omløb, som syntes at være stærk favorit. Det gik ud på, at Baron Ungern havde tilstillet den kinesiske kommandant et ultimatum og forlangt, at han skulle overgive byen. I

modsat fald ville byen blive taget inden 3 dage. Dette rygte hørte vi mange gange om dagen.

Til at begynde med troede vi på det, men da der efterhånden gik mange gange 3 dage, og der stadigvæk intet skete, glemte vi det og blev enige om, at der næppe ville blive foretaget noget større angreb før til foråret. Kineserne var tilsyneladende af noget nær samme mening, i hvert fald blev efterhånden de fleste forposter trukket tilbage. Byen henfaldt for nogen tid i en slags vinterdvale. Kun nu og da afbrudt af overfald fra kinesisk side på byens civile russiske befolkning.

På grund af den lange tid, krigen allerede da havde stået på og den deraf følgende mangel på varer, og til dels også fordi de kinesiske soldater tog frit for sig af varerne uden at interessere sig for, hvem de tilhørte, var de fleste for-

retninger lukkede. Alle heste var blevet mobiliseret af kineserne. En mængde af byens bedste huse var ligeledes blevet inddraget til brug for det kinesiske militær, efter at indboerne først var blevet udplyn-drede og kastet i fængsel eller i bedste tilfælde sat på gaden.

Selv kendte jeg jo ikke noget til Urga i fredstid, men resten af vort selskab, som alle havde været i Urga i længere tid tidligere, forsikrede, at der var mange flere mongoler i byen end de nogensinde før havde set, og at dette kun kunne betyde, at enten var der fred og ingen fare eller også, at et alvorligt angreb kunne ventes i nær fremtid. Samtidig fortaltes der om de mægtige hære Baron Ungern havde samlet ude i skovene øst for byen og de enorme lagre af våben og ammunition, han havde fået samlet siden efteråret. Dengang var grunden til, at hans angreb slog fejl, at han ikke havde ammunition nok.

Efter at vi havde hilst på de forskellige kinesiske autoriteter og indprentet dem, hvilke betydelige personligheder vi var og havde fået udstedt særlige pas og flag for vore vogne, gav vi os i lag med vore forskellige arbejder. Hansen og Gold med deres forretning, Major Dockray med sin trådløse station (som han fandt i en frygtelig forfatning, efter at den havde været beboet af militær i længere tid), og jeg med telegrafstationen og linierne.

Den dag vi ankom til Urga, var linierne i orden. Men allerede næste morgen var alt afbrudt (undtagen til Kiachta). Et par mongolske liniemænd blev sendt ud for at finde bruddet. De kom tilbage et par dage efter og meddelte, at de var blevet stoppede af røvere, før de nåede bruddet, og var blevet jagede tilbage. Men forresten vidste de på en brik, hvor bruddet var.

Da jeg nu en gang var kommet til Urga for at se at få linien bragt i orden, blev jeg enig med mig selv om, at det vel nok var det bedste, om jeg selv gik ud og så på sagerne. Efter, at jeg havde stillet de behørigte garantier, fik jeg overladt en af Andersen, Meyer's Ford vogne med chauffør. Vel bevæbnede tøffede vi en årlø morgen ud af Urga. Vi slap igennem alle de mange forskellige poster - (dog først efter at være blevet inviteret ind på en kop te gentagne gange) - blot ved at vise vort særlige flag. Inden længe var vi igen ude i sneen borte fra den slagne vej.

Sneen var blød. Vore gamle spor overføjede, så det gik kun langsomt fremad. Tilsidst gik vi helt i stå, da vi var nået godt halvvejen ud til bruddet. Radiatoren kogte værre end nogen dampkedel, så snart vi havde kørt nogle få favne. Det hjalp ikke det allerringeste at fylde sne på. Det forsvandt som dug for solen, så der var ikke andet at gøre end at søge hjemad, mens legen var god. Vi havde nemlig ingen større lyst til at skulle tilbringe natten ude i sneen. Efterhånden var det blevet langt hen på eftermiddagen. Fra det øjeblik vi havde passeret de sidste kinesiske forposter, til vi igen var tilbage, lagde jeg mærke til, at den mongolske liniemand, som vi havde med, uafbrudt havde sin kikkert rettet mod et bestemt punkt oppe i skovene. Lige i øjeblikket tænkte jeg ikke videre over sagen. Først senere gik det op for mig, at manden var mongolsk soldat og at han vidste, at en afdeling af Ungerns folk lå deroppe og ventede på os for at forhindre os i at reparere.

(Efter at Urga var blevet taget, blev det mig fortalt af nogle af Ungerns folk, at de havde ligget et stykke uden for byen med ordre om til skyde os ned, dersom vi

kom i nærheden af bruddet, og at de havde holdt øje med os og vogtet enhver af vore bevægelser fra det øjeblik, vi var uden for byen. Altså kan jeg kun være glad ved, at vognene ikke ville mere den dag).

Da jeg ikke havde midler til at garantere for en af Andersen og Meyer's store vogne, opgav jeg indtil videre at gå på reparation selv. Et par mongolske liniemænd blev igen sendt ud til hest. Disse folk returnerede først 5 dage senere og da med den meddelelse, at ca. 30 telegrafpæle var brændt ned 50-60 miles ude.

Ligeledes var templet, vi havde overnattet i den sidste nat før Urga, brændt ned.

Imidlertid var det lykkedes Major Dockray at få den trådløse station i orden. Den 26. januar 1921 om eftermiddagen talte vi for første gang med Peking. Efter et par dages prøven, kunne vi begynde at tage trafik.

Den 1. februar sent på eftermiddagen fik jeg ordre fra Peking til at overtage og arbejde den trådløse, indtil den kinesiske manager ankom fra Kina. Men da var alt allerede i den vildeste opløsning, og intet kunne gøres.

Den 30. januar fik vi pr trådløs meddelelse fra Peking om, at 3 automobiler, der var afgået fra Urga med passagerer et par dage i forvejen, var blevet angrebet af en afdeling banditter mellem Urga og Tuerin. Den ene vogn lykkedes det at stikke af og nå frem til Tuerin, medens de andre 2 blev tagne.

(Vi fik senere at vide, at chaufføren og passagererne i den vogn, der undslap, alle var sårede og senere døde i Kalgan efter en meget hård tur over ørkenen, medens alle, på nær én passager og én chauffør i de tilfangetagne vogne, blev skudt ned af Ungern's folk.

Urga i 1920'erne. Det store hus til højre i forgrunden er handelskompaniet Andersen & Meyer. Tårnet der rager op midt i billedet er Gandan klosteret.

Grunden til at disse 2 blev sparet var, at passageren - en svejtser ved navn A. Steffen, der var på vej hjem fra Sibirien - havde en gang i sine unge dage tjent hos Baron Ungern på dennes gods i Estland. Chaufføren blev sparet, fordi Ungern havde brug for ham.

Steffen, som senere undslap til Kina sammen med vort selskab, har fortalt mig sine oplevelser på denne tur fra det øjeblik, han forlod Urga i håbet om endelig en gang at slippe ud af det sibiriske helvede, hvor han gang på gang havde været stillet op mod en mur, men altid undslap ved et eller andet mirakel. Hvorledes vognene blev omringede og overdængede med en regn af kugler, som slog maskinerne i stykker. Tilfangetagelsen og bortførelsen til Un-

gers lejr, hvor han ved at nævne til en af sine bevogtere, at han kendte Ungern, i sidste øjeblik undslap døden, som da netop var ved at blive eksekveret på hans rejsefæller. Opholdet i Ungerns lejr i fri luft ude i skovene øst for Urga. Hærens opbrud før angrebet på Urga. Frigivelsen efter, at Urga var taget og hans egen tur tilbage til byen på en gammel udleveret hest uden sadel. Hvordan han styrtede over alskens forhindringer og gang på gang faldt på hovedet af hesten ned i en bunke lig. Det vare mere end uhyggeligt, og blodigere end noget biograf-drama).

Da vi fik meddelelsen om de 3 vognes uheld, blev nogle af Andersen & Meyer's vogne, som skulle være afgået til Kina den næ-

ste dag, straks afsagte. De forskellige kommanderende generaler blev konsulterede, for at få opklaret, hvem det var, der havde overfaldet vognene. Det blev meddelt os, at kineserne havde sendt folk ud for at fange angrebne vogne, fordi de var kørt uden de behørig pas. Selvfølgelig fik vi ingen besked. Kineserne vidste intet.

Den. 1. februar 1921 om formiddagen kørte Hansen og jeg i Chandleren ned til den øverstkommanderendes hovedkvarter for at ordne nogle pas, lidet anende, hvad vi gik ind til. ■

Kristen P. Albertsen

(fortsættes i næste Ger)

Dansk Mongolsk Selskab

Dansk Mongolsk Selskab

Æresmedlem

Hans Kongelige Højhed Kronprins Frederik

Bestyrelsen

Klaus Ferdinand, Anita Garbers, Rolf Gilberg,
Søren Haslund-Christensen, Jan Koed, Gudrun
Lefmann, Bulgan Njama, Leif Petersen.

Selskabets adresser

Formanden: Rolf Gilberg,

Etnografisk Samling, Nationalmuseet,
Frederiksholms Kanal 12, 1220 København K

Telf: 3347 3207; fax: 3347 3320

E-post: rolf.gilberg@natmus.dk

Sekretæren: Ann F. Benwell

Ved Volden 9, 3. ml, 1426 København K

Telf: 3295 3560

E-post: abenwell@post10.tele.dk

Kassereren: Medlemskab,
adresseændringer og kontingent:

Jan Koed

Carl Bernhardsvej 15 sttv

1817 Frederiksberg C

Telf: 3122 3729; Fax: 3122 3728

E-post: jan-koed@inet.uni2.dk

Projektkoordinator: Bulgan Njama

Fuglebo 2, 2000 Frederiksberg

Telf: 3833 2106

Mongoliets konsulat i Danmark:

Konsul Anders Jungersen, Uniscrab,

Fiskerihavnsvej 6, 2450 København SV

telf: 3314 8253; fax: 3312 8373

Konsulatet udsteder visum (250 kr)

til Mongoliet.

Overførsel fra kontonummer

Underskrift iht underskriftsblad

betaler

Yderligere meddelelser vedr. betalingen kan kun anføres i dette felt

GIROINDBETALING

Beløbsmodtagers kontonummer og betegnelse

784-1582

Dansk Mongolsk Selskab
Etnografisk Samling Nationalmuseet
Frederiksholms Kanal 12
1220 København K

Post Danmarks stempel

KVITTERING

Checks og lignende accepteres under forbehold af at Bank modtager betalingen. Ved kontant betaling på posthus med terminal er det udelukkende posthusets kvitteringstryk der er bevis for hvilket beløb der er indbetalt.

Beløbsmodtagers kontonummer og betegnelse

784-1582

Dansk Mongolsk Selskab
Etnografisk Samling Nationalmuseet
Frederiksholms Kanal 12
1220 København K

Post Danmarks kvittering

Kroner _____ Ore _____ Betalingsdato _____ eller _____ Betales nu _____ Kroner _____ Ore _____

Gebyr for indbetaling betales kontant

Maskinel aflysning - Undgå venligst at skrive i nedenstående felt

Dag _____ Maned _____ År _____ Sæt X
40305 (10 97) 22-04-98

+01<

+7841582<

Dansk Mongolsk Selskab

(Danish Mongolian Society)

er samlingssted for personer, der interesserer sig for mongoler og deres kultur. Selskabet udgiver skrifter om mongoler, støtter kulturelt arbejde blandt mongoler og skaber forbindelse mellem folkelige, faglige, kulturelle og videnskabelige organisationer.

Dansk Mongolsk Selskab

er uafhængig af religiøse, politiske og økonomiske interesser.

Aktiviteter

medlemsmøder med foredrag om mongoler og deres kultur.

Tidsskriftet GER

Ger udkommer på dansk 4 gange om året med artikler om livet blandt mongoler før og nu. Det gengiver også gamle artikler, som er svære at få fat i, men som stadig har interesse for mere historisk interesse-rede læsere. Ger bringer desuden oplysninger om rejser til Mongoliet og om andre arrangementer af mongolsk art. Medlemmer får tilsendt tidsskriftet Ger.

Bliv medlem

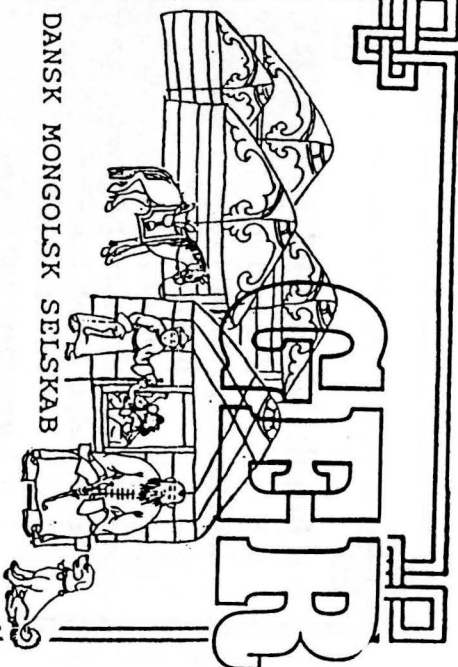
Alle kan blive medlem

Kontingentet er 150 kroner årligt.

Medlemmer i udlandet betaler

50 kroner ekstra for porto.

Indmeldelse sker ved henvendelse til sekretæren eller kassereren.

DANSK MONGOLSK SELSKAB

Fakta om Mongoliet

Mongoliet ligger i Centralasien mellem Rusland og Kina. Selv om landet er større end Vesteuropa eller 1.565.000 km² (= 35½ gange Danmark), er der kun godt 2,3 millioner indbyggere. En fjerdedel af dem bor i hovedstaden Ulaanbaatar.

Nomadeliv

Et af hovederhvervene er husdyrproduktion, der drives som nomadefrug. Nomademe eller hyrderne flytter med deres dyr fra den ene græsgang til den anden. De kaldes også "5-dyr-følket", fordi de holder 5 slags husdyr: får, geder, kvæg, kameler og heste. Der er over 26 millioner husdyr, flest får. Hesten er det mest værdsatte husdyr. Den har nærmest kultstatus. Alle dyr malkes. Kød og mælkeprodukter er vigtige fødekloder for mongoleme, ikke mindst den sunde, gærede hoppemælk. De fleste husdyr lever under åben himmel året rundt og må selv finde føde i det barske vinterklima. Der er ikke tradition for at holde dyr på stald, og der er heller ikke tradition for at dyrke jorden.

Økonomi

I økonomisk forstand er Mongoliet et meget fattigt land. Landet har siden 1990 haft demokratisk styre og frie valg til parlamentet, som har 75 pladser. Måntfod: 1 tugrik = 0,7 øre.

Sprog og religion

Sproget er mongolsk - khalkha-mongolsk. De fleste mongoler taler også russisk, nogle engelsk, fransk eller tysk. Hovedreligionen er tibetansk buddhisme.

Klima

Mongoliet har fastlandsklima, som veksler fra +30°C om sommeren til +30°C om vinteren

Natur

Mongoliet er et af verdens mindst forurenede områder. Jorden er rig på mineraler og metaller. Faunaen er enestående med mange sjældne arter som for eksempel vilde kameler, gazeller, sneleoparder, bjørne og ulve. I disse år forsøges Przewalskhesten gendat i sit oprindelige miljø. Steppen er om sommeren et bugnende blomsterræppe. For eksempel findes den lille edelweiss i titusindvis sammen med mange vilde krydderurter som timian.

Projekt Udsattegrupper

Dansk Mongolsk Selskab har i samarbejde med Socialpædagogernes Landsforbund og med økonomisk støtte fra Danida og private iværksat et projekt, der skal hjælpe gadebørnene i Ulaanbaatar. Gadebørnsprojekts støttegruppe har giro nr: 1-670-7805.

Reviderede love for Dansk Mongolsk Selskab

§ 1: Navn og hjemsted

Selskabets navn er: **Dansk Mongolsk Selskab**. (engelsk: Danish Mongolian Society). Selskabet har hjemsted i København.

§ 2: Formål

Selskabets formål er:

- (a) at fremme og udbrede kendskabet i Danmark til mongolerne og deres kultur, især i mongolernes kerneområde i Mongoliet, Kina og Rusland.
- (b) at udgive skrifter om mongolerne.
- (c) at være samlingsorgan for personer, der interesserer sig for mongoler og deres forhold.
- (d) at fremme og udvikle forbindelserne mellem befolkningen i Danmark og mongolerne.
- (e) at støtte kulturelt arbejde blandt mongoler og skabe forbindelser mellem videnskabelige, kulturelle, faglige og folkelige organisationer i de respektive lande.

§ 3: Uafhængighed

Selskabet er uafhængigt af religiøse, politiske og økonomiske særinteresser.

§ 4: Medlemmer

Enhver privatperson med interesse for mongoler, og som kan acceptere selskabets vedtægter, kan optages som medlem. Optagelse afgøres af bestyrelsen, medens eksklusion af medlemmer afgøres på generalforsamlingen.

Undlader et medlem efter skriftlig påkrav at betale kontingent, slettes pågældende uden varsel af medlemslisten og kan kun optages igen mod at betale sin gæld. Enhver, der modarbejder

selskabets formål, kan udelukkes ved beslutning i bestyrelsen. Udelukkelsen kan indankes for generalforsamlingen.

Organisationer, institutioner og arbejdspladser kan efter bestyrelsens godkendelse optages som kollektive medlemmer. Kollektive medlemmer har kun 1 stemme på generalforsamlingen.

§ 5: Æresmedlemmer

Selskabet kan udnævne æresmedlemmer. Optagelse af æresmedlemmer sker på generalforsamlingen efter forslag fra bestyrelsen.

§ 6: Kontingent

Medlemskontingent for det følgende regnskabsår fastlægges på den ordinære generalforsamling. To medlemmer på samme adresse kan efter anmodning tegne et husstandsmedlemskab til reduceret takst. Husstanden modtager 1 eksemplar af medlemsbladet og meddelelser fra bestyrelsen. Selskabets økonomiske grundlag er medlemskontingent, samt indtægter ved arrangementer, bidrag og gaver. Æresmedlemmer er fritaget for at betale kontingent. Når særlige forhold gør sig gældende, kan bestyrelsen fritage medlemmer for betaling af kontingent. Medlemskontingent opkræves via postgiro ved regnskabsårets begyndelse. For kollektive medlemmer (organisationer, institutioner og arbejdspladser) aftales kontingent mellem selskabets bestyrelse og pågældende organisation.

§ 7: Regnskabsår

Selskabets regnskabsår følger kalenderåret. Forinden regnskabet forelægges til godkendelse på generalforsamlingen skal det være godkendt af revisoren og forsynet

med de anmærkninger denne måtte finde nødvendige. Det reviderede regnskab bør udsendes til medlemmerne med indkaldelsen til generalforsamlingen.

§ 8: Generalforsamling

Generalforsamlingen er selskabets højeste myndighed. Der afholdes ordinær generalforsamling en gang årligt i marts måned. Enhver generalforsamling vælger selv sin dirigent. Generalforsamlingen indkaldes skriftligt med dagsorden og med mindst 3 ugers varsel. Lovændringsforslag skal altid medfølge indkaldelsen til den pågældende generalforsamling. På den ordinære generalforsamling aflægger formanden bestyrelsens beretning, og kassereren forelægger selskabets regnskab til godkendelse. Der foretages ved almindelig stemmeflerhed valg af ordinære bestyrelsesmedlemmer i stedet for de afgående og af revisor. Afstemningen om bestyrelsesvalg kan på forlangende af bestyrelsen eller 25% af medlemmerne ske skriftligt. Stemmeret på generalforsamlingen udøves personligt og kun af medlemmer, som har betalt kontingent.

Forslag, der af medlemmerne ønskes taget på dagsorden for den ordinære generalforsamling, skal skriftligt indsendes til bestyrelsen senest 31. januar.

Forslag af vedtægtsændringer kræver mindst 2/3 af samtlige stemmeberettigede medlemmer godkendelse. Opnår forslaget ikke kvalificeret flertal skal der med 1 måneds varsel indkaldes til ekstraordinær generalforsamling, hvor forslaget kan vedtages med 2/3 af de afgivne stemmer uden hensyn til det fremmødte antal medlemmer.

§ 9: Generalforsamlingens dagsorden

Den ordinære generalforsamling forløber efter følgende dagsorden:

- (1) valg af dirigent
- (2) formandens beretning om selskabets aktivitet i det forløbne år
- (3) kassereren fremlægger det reviderede regnskab
- (4) fastsættelse af kontingent
- (5) valg af bestyrelsesmedlemmer
- (6) valg af suppleanter
- (7) valg af revisor
- (8) indkomne forslag
- (9) eventuelt

§ 10: Ekstraordinær generalforsamling

Ekstraordinær generalforsamling afholdes senest en måned efter, at 25 stemmeberettigede medlemmer i anbefalet brev til bestyrelsen har fremsat ønske derom med angivelse af dagsorden. Bestyrelsen kan i øvrigt indkalde til ekstraordinær generalforsamling så ofte den skønner det nødvendigt.

§ 11: Bestyrelsen

Selskabets bestyrelse vælges af generalforsamlingen og konstituerer sig med formand, næstformand, kasserer og sekretær. Valgbare er medlemmer som har betalt kontingent og været medlem af selskabet i mindst et år. Bestyrelsen består af mindst 5 medlemmer (højest 9 medlemmer). Der vælges desuden 1 (2) suppleant(er). Ordinære bestyrelsesmedlemmer vælges for 2 år ad gangen, suppleanter for 1 år ad gangen. Hvert år afgår halvdel af bestyrelsen efter tur. Genvalg kan finde sted. Bestyrelsen fastsætter selv sin forretningsorden. Bestyrelsens beslutninger træffes ved stemmeflerhed. I til-

fælde af stemmeflerhed er formandens stemme afgørende.

Bestyrelsen fører ved sin formand eller sekretær en forhandlingsprotokol, hvori der optages meddelelser om, hvad der sker af beslutninger og vigtige aktiviteter på møder og ved generalforsamling.

§ 12: Udtalelser

Hvis der af medlemmer eller udenforstående aføskes selskabets udtalelser om mongolske spørgsmål, må sådant ske gennem bestyrelsen. Denne indkalder da, om fornødent til et møde, på hvilket sagen sættes under debat. Såfremt bestyrelsen eller et flertal af forsamlingen ønsker det, vælges der blandt medlemmerne et udvalg, som sammen med bestyrelsen behandler sagen. Bestyrelsen indsender, efter at sagen er behandlet færdigt, besvarelsen til vedkommende forespørger, hvilken besvarelse meddeles medlemmerne.

§ 13: Medlemsmøder

Udover generalforsamling afholdes mindst et møde om foråret og et om efteråret med foredrag, film og/eller diskussion om emner, der vedrører selskabets formål. Til almindelige møder kan medtages gæster mod betaling af et gæstekort på 20 kr. Indkaldelse til møderne skal så vidt muligt ske skriftligt med mindst 8 dages varsel.

§ 14: Tidsskrift

Der udgives et medlemsblad med navnet GER. ISSN nr. 0905-9504. Det skal oplyse om kulturhistoriske forhold og andre meddelelser om mongolerne. Bestyrelsen vælger en redaktør, som ikke behøver at være medlem af bestyrelsen, men skal være det af selskabet. Tidsskriftet udgives efter bestyrelsens bestemmelse.

§ 15: Nordisk samarbejde

Det er selskabets hensigt at samarbejde med tilsvarende organisationer i de nordiske lande. En generalforsamling kan vedtage en sammenslutning til et Skandinavisk Mongolsk Selskab.

§ 16: Selskabets opløsning

Selskabets opløsning kan kun vedtages på en generalforsamling, hvor mindst 2/3 af medlemmerne er tilstede, og hvor der er et kvalificeret flertal på mindst 2/3 af samtlige selskabets medlemmer for beslutningen.

Selskabets arkiv bør havne i et passende offentligt arkiv i tilfælde af opløsning. Selskabets aktiver skal ved opløsning bruges i formålets ånd bestemt af den afsluttende generalforsamling.

§ 17: Stiftelse

Dansk Mongolsk Selskab blev stiftet, søndag, 17. juni 1990. Selskabets love blev vedtaget på den stiftende generalforsamling, 1. december 1990. De er første gang blevet ændret på ekstraordinær generalforsamling lørdag, 20. november 1999.

Formand Rolf Gilberg
Dansk Mongolsk Selskab

"Bedste" og Choisuren, venner gennem mange år, fortæller lidt af deres livshistorie

Fra venstre: Chaisuren, Tuul og "Bedste"

Afslutning på flere års arbejde som konsulent i det mongolsk-danske skoleudviklingsprojekt skulle være en ferierejse med bil til områder i Mongoliet, som mit arbejde ikke havde ført mig til, min mand og mine svigerforældre deltog i rejsen. Vi var på en helt fantastisk rejse gennem Gobi-ørkenen og til bjergene i Arkhangai, sammen med gode mongolske kolleger fra "School of Educational Development".

Som sidste udflugt før vi rejste hjem tog vi på en en dags udflugt til Manchir klostret. På tilbagevejen spurgte vores chauffør, om vi havde lyst til at tage med ind til hans svigermor som havde flyttet sin ger nærmere til Ulaanbaatar og ikke så langt fra vejen. Der boede hun alene og passede sine 7 køer. Lige nu var der 2 børnebørn på 14 år, som i deres skoleferie boede hos hende for at hjælpe til.

Det viste sig, at svigermøderen, som var kendt af alle som "Bedste", var omkring 82 år og en lille spillevende og meget aktiv dame. Selv om vi 6 personer kom uanmeldte blev vi modtaget meget gæstfrit og i løbet af få minutter fik hun ild i ovnen, serverede en helt vidunderlig frisk yoghurt med nykærnet flødesmør, te og hjemmebakte kager. Det et af de mange dejlige ger besøg, som vi havde haft så mange af undervejs på vores rejse.

Da juni-besøget alligevel viste sig ikke at være mit sidste besøg i Mongoliet, spurgte jeg, om jeg måtte komme igen og høre "Bedste" fortælle lidt om sit liv. Min counterpart Tuul, som jeg har samarbejdet med i flere år, skulle arrangere mødet. Tuuls mor Mrs. L. Choisuren er en god veninde til "Bedste". Da hun hørte, at jeg var interesseret i at høre "Bedstes"

livshistorie, syntes hun, det kunne være interessant også at fortælle sin historie. De to kvinder har en helt forskellig social baggrund og har levet et helt forskelligt liv.

Så det var med glæde og store forventninger jeg lørdag, 9. oktober 1999, kørte ud på steppen med Tuuls mor, Tuul og min tolk Gana for at tilbringe en pragtfuld varm solrig lørdag med høre de to kvinders historie og spise god mad i godt selskab i den lille sommerger.

"Bedste" er født før den socialistiske revolution, har levet og arbejdet, mens der var socialisme i Mongoliet og nu næsten 10 år med demokrati. Jeg ville gerne vide, om landets styreform havde haft indflydelse på hendes liv, og hvordan hendes liv havde formet sig.

Det var ikke nemt at få en samlet historie, geren var fyldt med folk, som også gerne ville

tale med og stille spørgsmål. Der var lange pauser, hvor der blev lavet te, mad, fyret i ovnen og spist og drukket.

Jeg har ikke korrigeret for om årstal eller oplysninger er rigtige, men nedskrevet historien som den blev fortalt af de to kvinder.

Der var mange flere ting i kvindernes liv, som jeg gerne ville have spurgt om, men den dag var der ikke flere kræfter og ikke mere tid, så her er historierne som de to kvinder fortalte den, og sådan, som de havde oplevet deres liv.

"Bedstes" historie

I morgen flytter jeg tilbage til byen. Sådan er det hvert år. Jeg flytter ud fra byen i juni og tilbage i oktober. Jeg kan kun bo i en Ger, og jeg kan ikke undvære dyrene, den friske luft, den grønne steppe og det vide udsyn.

Den gamle dame fortæller mig, at hun er født i 1919, måske i 1918. Hun er ikke helt sikker på årstallet, men hun er helt sikker på, at det var i Bayanhongor. Hun siger, at Baynahongor kaldes for "halvt" Gobi, fordi der ingen træer er, men åben steppe så langt øjet rækker.

Min far kørte med tømmer, og vi boede i en lille sum. Den gang, da jeg var barn, var der ingen bygninger af træ eller sten. Vi boede alle i ger. Skole og administration var også i en ger.

Jeg var den ældste. Jeg skulle derfor hjælpe til, fra jeg var helt lille. Jeg skulle hjælpe med at passe dyrene ude på marken og hjælpe med at malke. Da jeg var 5 år, begyndte jeg at malke får og geder. Jeg var 9 år, da jeg malkede køer. Jeg skulle også passe mine små søskende og se efter de ældste i familien. Min far og mor havde hårdt brug for min arbejdskraft. Derfor ville min far ikke

sende mig i skole. Det var også de første år af socialismen. Der var ikke mange børn, som gik i skole, selv om reglen var, at alle børn skulle gå i skole. Jeg blev også hentet for at gå i skole, men så gik min far til skolelæreren med en stor mængde tørret kogødning og med den gave købte han mig fri fra skolen.

I 1950'erne, da jeg var blevet gift og havde fået mit første barn, skulle jeg igen i skole. Jeg skulle deltage i et alfabetiseringsprogram for voksne. Jeg blev der kun i 2 dage, så løb jeg hjem igen. Jeg kom til at tænke på mit lille barn, og der var alt for meget arbejde, som ventede på mig hjemme. De kom ikke fra skolen og hentede mig tilbage, så dengang fik jeg heller ikke lært at læse og skrive.

Nogle år senere, da mine børn var blevet større, skulle jeg igen deltage i et alfabetiseringsprogram, men faktisk kunne jeg ikke lære at læse og skrive. Jeg kunne ikke lære bogstaverne. Jeg kunne ikke genkende dem og ikke få nogen mening, når de blev sat sammen, derfor forlod jeg også skolen den gang. Jeg har aldrig gået i skole siden.

Så derfor har jeg aldrig fået lært at læse og skrive. Det var heller ikke så vigtigt, mit liv har været godt nok uden. Jeg synes, ikke jeg har haft brug for det. Jeg har levet mit liv og klaret mig fint uden at kunne det.

Egentlig var det lidt underligt, at jeg ikke kunne lære at læse og skrive, for jeg kunne lære de tibetanske bønner udenad, bare jeg

"Bedste"

havde hørt dem en eller to gange. Læsning havde jeg mest haft brug for, så jeg kunne læse de buddhistiske bønner, men da jeg lærte dem udenad meget let, så gjorde det ikke noget, at jeg ikke fik lært at læse. Faktisk kan jeg godt alle bogstaverne nu, men jeg kan ikke sætte dem sammen, så det giver mening.

Alle mine 3 børn har gået i skole. Jeg tror også en af dem har fået en universitetsuddannelse, men jeg er ikke helt klar over, om det er rigtigt. Alle mine børn klarer sig godt og har et godt liv. De arbejder i byen og ingen af dem er hyrder.

Mens jeg boede i Bayanhongor med min mand og mine børn, var vores liv meget hårdt. Vi skulle op meget tidligt for at malke køer og får i kollektivet og bagefter ud for at passe dyrene på steppen. Dengang samlede "de" alle dyrene i kollektivet, så malkede vi i fællesskab. Jeg skulle malke 30 køer hver dag morgen og aften. Vi betalte skat ved at aflevere mælk, kød, uld og huder.

I 1959 besluttede vi at flytte til Ulaanbaatar. Min far og mine brødre var allerede flyttet til Ulaanbaatar, så det var ikke så vanskeligt at starte et nyt liv der. Den gang var der ikke så strenge regler, så vi kunne godt flytte. Desværre måtte vi efterlade vores ældste søn i sumen, sådan var reglerne.

Heldigvis kom han senere ind til os i Ulaanbaatar. I Ulaanbaatar blev vores liv meget lettere. Jeg fik arbejde på en lille fabrik. Det var et arbejde, jeg var meget glad for.

Da min ældste datter fik sit første barn, var jeg gået på pension. Så hjalp jeg hende med børnepasning og husholdning.

Efter nogle år i byen, hvor jeg hjalp min datter, længtes jeg igen

meget efter at passe dyrene, den friske luft og den grønne steppe.

Så i 1972 flyttede jeg ud på steppen med min lille 3 vægs ger og en ko. Det har jeg gjort hvert år siden. Jeg rejser ud på steppen i juni og tilbage til byen i oktober. Jeg har stadig min lille 3 vægs ger, men nu har jeg syv køer, hvoraf jeg malke de 5. Jeg laver yoghurt, smør og tørret yoghurt og mælke-vodka. Som regel er der altid en eller to af mine børnebørn hos mig om sommeren og hjælper mig. Mine voksne børn har en bil og de kommer altid onsdag og søndag og besøger mig.

Det var godt du kunne komme i dag, for i morgen kommer min familie, og så pakker vi sammen, og så flytter jeg ind til byen. Dyrene tager jeg med. Vi er fire familier som skiftes til at se efter dem og tage dem ud på steppen hver dag hele vinteren. Jeg går ikke med ud mere om vinteren, men de andre tager mine køer med.

Jeg har altid haft et godt liv, men jeg hører fra andre, at der nu i de nye tider er mange mennesker, der er fattige og har det meget dårligt. Det er jeg ked af. Jeg synes, at den bedste tid i mit liv, var mens Techdembal var præsident. Siden har jeg ikke rigtigt fulgt med, men jeg hører, at mange har det meget svært nu.

Jeg har haft et godt liv og det har ikke betydet så meget for mit liv, hvilken slags styre der var. Der er kun en ting jeg har været rigtig bange for og som gjorde mig meget nervøs. Det var i 1966, da der i Ulaanbaatar var en meget stor oversvømmelse. Når vi taler sammen, siger vi altid, var det før eller efter den store oversvømmelse.

Jeg får en statspension, men den kan jeg ikke leve af. Det er derfor godt, at jeg har køerne, for

sammen med dem og pensionen, kan jeg overleve.

Jeg har haft en god barndom og en god ungdom. Mine børn og børnebørn klarer sig fint. Det har været et godt og rigt liv. Fra avisen og fjernsynet kommer de aldrig og spørger os om, hvordan vores liv er. Så det var dejligt at fortælle min historie til dig.

L. Choisurens historie

Jeg har været lærer på landet og i byen. Jeg har studeret på Statens Pædagogiske Universitet og på Det Nationale Universitet. Mine forældre vidste, at det var meget vigtigt for mig at få en uddannelse.

Jeg boede i Selenge Aimag indtil jeg var 12 år, så flyttede vi til Ulaanbaatar. Det var i 1933.

Min far arbejdede i Manchu perioden i en guldmine i Selenge. Direktøren var kineser, og alle mennesker sagde, at hans sadel var lavet af guld. I en kort periode efter Mongoliet var blevet selvstændigt i 1911, var direktøren for guldminen amerikaner. Efter den socialistiske revolution i 1924 var direktøren russer. Om ham sagde folk, at hans stigbøjler var lavet af guld.

Jeg var det eneste barn, og min far syntes, at det var meget meget vigtigt for min fremtid, at jeg kom i skole. Så jeg gik de første 4 år i en gerskole i Selenge.

I 1933 flyttede vi til Ulaanbaatar, fordi det var det eneste sted, der var en mellemskole, og den skulle jeg gå i, sagde min far.

Før min far fik arbejde i guldminen, havde han været jæger, så da vi kom til Ulaanbaatar, blev han ansat på et garveri.

Jeg har nu boet næsten 70 år i Ulaanbaatar. Da jeg kom, var det en meget lille by, jernbanestationen var en lille bygning. Der var kun en buslinie. Den gik fra den plads i byen, hvor Kunstmuseet

ligger i dag og til den vestlige del af byen. Det var små hestevogne som transporterede folk rundt. Men de flest folk red på deres egen hest, når de skulle rundt i byen.

Der var meget få træbygninger i Ulaanbaatar stort set alle mennesker boede i ger. Det meste af administration havde kontorer i store ger. Derfor blev byen kaldt for felt-byen. De få træbygninger, som fandtes lå langs med Shühbaatar pladsen (som er den store centrale plads foran parlamentet).

Da jeg havde taget min eksamen fra mellemskolen, kom jeg på seminariet i Ulaanbaatar. Dengang var det det eneste seminarium i landet.

I 1939 blev jeg færdig som lærer og ansat på en helt nybygget underskole. Den havde til huse i en toetages træbygning. Jeg var meget glad for at undervise der, men i 1943 blev jeg overflyttet til skole nr. 1.

Der er en periode i 1930'erne, som jeg ikke er så glad for at tænke på. Mens jeg gik på seminariet blev alle de lærere, som var uddannet i Tyskland fjernet fra seminariet og først meget senere fik vi at vide, at mange af dem var blevet henrettet og nogle sendt til Rusland.

Kun de lærere, som ikke var uddannet i Tyskland, blev tilbage. Vi blev så undervist af de lærere, som var de første, der blev dimitteret fra seminariet i Ulaanbaatar.

På den tid blev næsten alle vore klostre ødelagt, og den store Buddha Janserek blev ført til Rusland. Gandan klostret blev ikke ødelagt, men russerne brugte området som garage for deres biler.

Jeg vil alligevel ikke kritisere russerne. De hjalp os meget. De startede skoler og lærte os hvordan alle skal undervises. De lærte os om sundhed og hospitaler og om

hygiejne. Jeg er stadig meget glad for det, de gjorde for os.

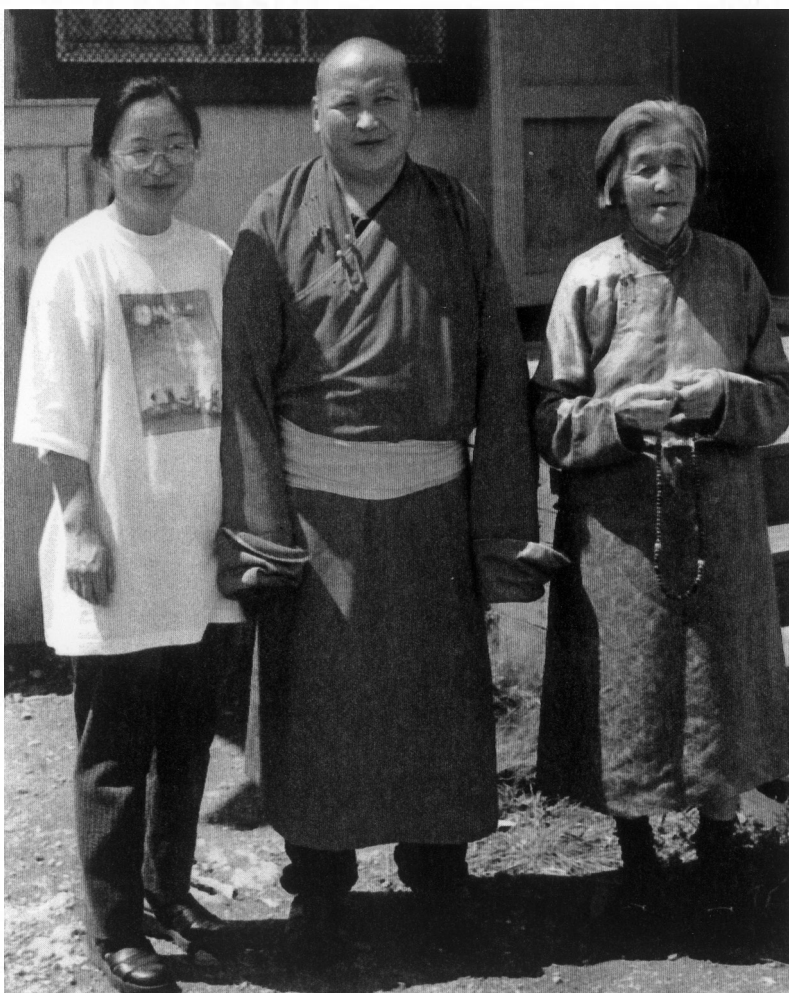
Under Anden Verdenskrig var det ikke så nemt for os. Vi kunne ikke få så mange varer fra Rusland og priserne steg meget, men vi klarede os.

Jeg var ansat på skole nr. 1 i mere end 10 år som lærer for de små klasser. Vi havde mange russiske konsulenter, som kom og hjalp os med undervisningen, og som lærte os alle de nye metoder.

Jeg blev sendt til flere forskellige skoler i landet. Når man havde fået sin uddannelse af staten, kunne man ikke selv bestemme, hvor man skulle arbejde.

I 1940'erne blev jeg nogle gange sendt til Gobi for at lave et kursus for lærerne der. Bagefter skulle vi ud til flere familier for at lede efter børn, som ikke var kommet i skole. Når vi så kom ind til familierne, så havde de ingen børn, troede vi, men de havde gemt børnene, fordi de ikke ville have, at de skulle sendes i en kostskole langt fra forældrene.

Jeg har både været lærer og børnehaveleder på landet. Jeg har også undervist på sygeplejeskolen i biologi og i et fag som hed omverdenserkendelse. I begyndelsen underviste jeg i mongolsk skrift, men så kom det kyrilliske alfabet,

Fra venstre:
Tuul, Sugeren & Choisuren

I 1966 blev Tuul født samtidig med den store oversvømmelse*. Vi boede i en ger næsten inde i byen lige bagved skole 21, hvor jeg så blev ansat som lærer. Senere blev Tuul elev i skole 21. Hun blev også ansat der, som lærer, men da var jeg gået på pension.

Det var svært at have 2 små børn og samtidig gå på arbejde, men jeg havde ikke noget valg. Arbejdslovene var strenge. Hvis man forlod sit arbejde nogle år for at passe sine børn, så mistede man al sin anciennitet og meget af sin pension. Bortset fra det så skulle vi også bruge pengene, jeg tjente, for at kunne leve. Heldigvis levede min far den gang. Han hjalp mig med at passe børnene.

Nogle år før jeg gik på pension, fik vi en lejlighed. Den tilhørte staten, så da jeg blev pensioneret måtte vi flytte og give den tilbage til staten. Så kom der nogle meget vanskelige år, hvor vi flyttede fra det ene lille hus til det andet. Nu bor jeg sammen med Tuul og hendes mand i en lille lejlighed ved siden af Gandan templet.

Pensionen er meget lille, og der sker ikke så mange ændringer i mit personlige liv.

Jeg synes, der sker så mange ændringer, som jeg ikke bryder mig om. Parlamentet er meget ustabil, medlemmerne lyver og selv om de taler om menneskerettigheder, så er der ingen disciplin og ingen ansvarlighed. Under socialismen var der meget strenge regler, men dengang skulle alle være ansvarlige.

Mens jeg var lærer var børnene disciplinerede, og de adlød lærerne. Som lærer kom vi på hjemmebesøg. Vi var meget respekterede af forældrene. Dengang var lærere de mest respekterede borgere i landet.

Jeg synes ikke, det går så godt for landet på den måde, det bliver

regeret nu. Jeg ønsker tit, at russerne kom tilbage. Under socialismen var der meget mere disciplin og ansvarlighed.

Vi kørte tilbage til Ulaanbaatar i det sidste aftenlys. Vi kørte ad et hjulspor, hvor nyisen knasede under dækkene. Det havde været en utrolig dejlig dag.

Søndag vågnede vi op til snestorm og var enige om, at det var godt "Bedste" skulle tilbage til byen og om, hvor heldige vi havde været at få den sidste dejlige efterårsdag på landet.

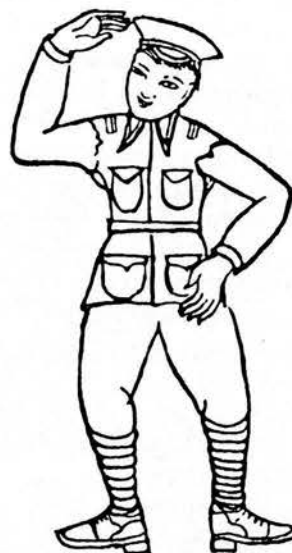
Jeg havde ikke forestillet mig at få to så forskellige livshistorier. Det er to livshistorier som fortæller om, hvor stor betydning den sociale virkelighed børn vokser op i har for deres livsforløb. L. Choisurens voksede op under påvirkning af et for den tid internationalt miljø, og "Bedste" voksede op i en landbofamilie.

Jeg ved ikke om nogen i Mongoliet samler personhistorie, men det håber jeg, der er. ■

Karin Vilien

Karin Vilien har været medarbejder på Danmarks Lærerhøjskoles projekt i Mongoliet og har i den anledning besøgt landet flere gange.

* Oversvømmelsen, som de begge taler om, kom lige efter Naadam i 1966, hvor det regnede meget voldsomt i 7 dage med det resultat, at hele området, hvor Ulaanbaatar ligger var oversvømmet. Oversvømmelserne gjorde, at mange mistede deres hjem og byen var uden el i mange uger.

Den amerikanske ambassade åbner kontor til forsvarsattaché

Generalmajor James E. Donald, vicegeneralkommandør for den amerikanske Stillehavshær, besøgte Ulaanbaatar i dagene 29. september til 1. oktober 1999 for officielt at åbne et permanent kontor til forsvarsattachéen i den amerikanske ambassade.

De forenede Stater opretter kontoret i Mongoliet for bedre at kunne støtte de aktiviteter, der iværksættes af ambassaden og det amerikanske forsvarsministerium som en del af det amerikansk-mongolske militær samarbejde. Den amerikanske major i hæren, John D. Baker, er blevet udpeget som De Forenede Staters første fastboende forsvarsattaché for Mongoliet.

Den amerikanske ambassade siger, at det er nødvendigt med en forsvarsattaché på stedet for at koordinere listen af aktiviteter, der

falder ind under det amerikansk-mongolske militærsamarbejde. Som en del af samarbejdet yder forsvarsministeriet humanitær bistand og træning i forbindelse med håndtering af nødsituationer som for eksempel den årlige øvelse i lægehjælp, »Magisk Balance«.

Ministeriet gennemfører også det internationale militæruddannelses og -træningsprogram (IMET), der tilbyder undervisning i engelsk. Det er planlagt at udvide IMET til også at omfatte træning af mongolske soldater i fredsbevarende operationer.

USA arrangerer konferencer i Ulaanbaatar for både militære og civile eksperter om emner som fx forholdet mellem det civile samfund og militæret set i lyset af den nationale sikkerhed og forsvar, programplanlægning og udarbejdelse af budgetter.

USA støtter professionelle kurser for mongolske militære og civile embedsmænd ved Det asiatiske Stillehavscenter for Strategiske Studier (APCSS) på Hawaii. Der bliver også afviklet træningsprogrammer inden for specielle emner som signalering og uddannelse af officerer til forskellige opgaver.

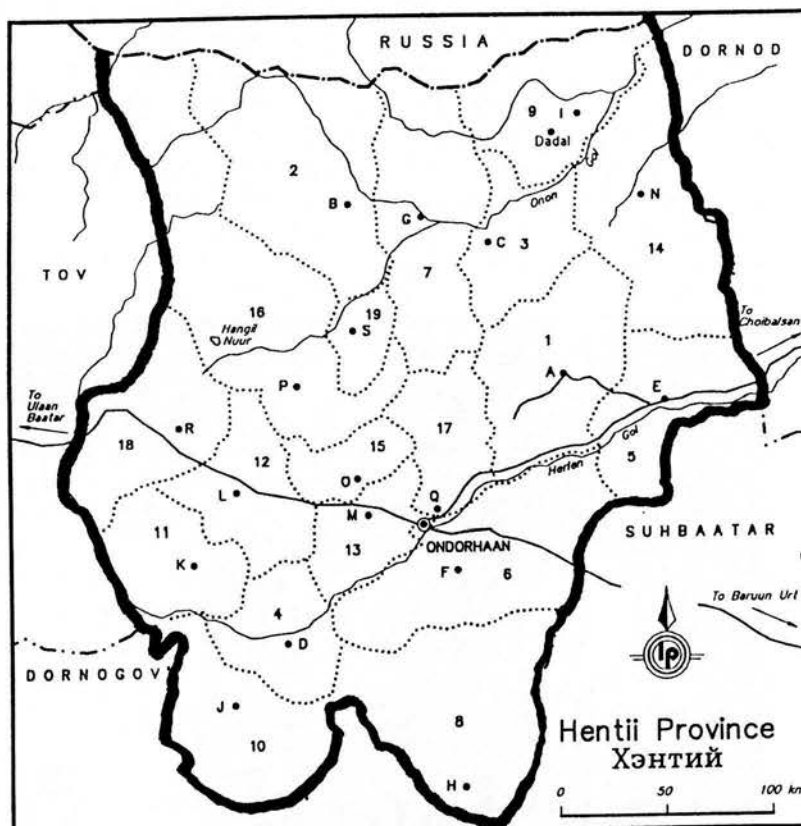
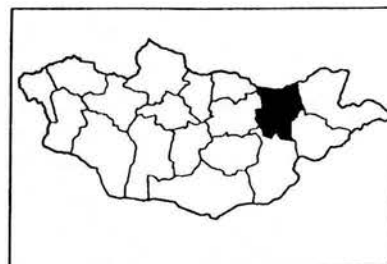
Hæren er også involveret i udvekslinger mellem forsvarsakademier. Dertil kommer, at amerikanerne stiller overskudsmateriel til rådighed for det mongolske militær.

General Donald mødte også civile mongoler og militærpersoner og besøgte det seneste renoveringsarbejde, som ingeniører i den amerikanske hær har udført på Barmhertighedshospitalet i Bayanzurkh-distriktet. ■

Kilde: The Mongol Messenger, 40(4530):5, 6. oktober 1999 (Ulaanbaatar).

Oversat fra engelsk af Jan Koed.

Hentii Aimag

AIMAG: ХЭНТИЙ ХЭНТИЙ
AIMAG CAP TAL: Ondorhaan ОНДОРХААН

SUMS

1	Balnorov	БАТНОРОВ
2	Batshireet	БАТШИРЭЭТ
3	Bayan Adraga	БАЯН-АДРАГА
4	Bayanmönх	БАЯНМӨНХ
5	Bayan Ovoo	БАЯН-ОВОО
6	Bayanhütag	БАЯНХҮТАГ
7	Binder	БИНДЭР
8	Galshar	ГАЛШАР
9	Dadal	ДАДАЛ
10	Darhan	ДАРХАН
11	Delgermaan	ДЭЛГЭРХААН
12	Jargaltmaan	ЖАРГАЛТХААН
13	Moron	МОРӨН
14	Norovlin	НОРОВЛИН
15	Olziit	ӨЛЗИИТ
16	Omnodalgär	ОМНОДЭЛГЭР
17	Herlen	ХЭРЛЭН
18	Tsenhermandal	ЦЭНХЭРМАНДАЛ
19	Gurvanayan	ГУРВАНБАЯН

SUM CAPITALS

A	Dundbурд	ДУНДБУРД
B	Eg	ЭГ
C	Bayan	БАЯН
D	Ulaan Ereg	УЛААН-ЭРЭГ
E	Javhlant	ЖАВХЛАНТ
F	Bayan	БАЯН
G	Onon	ОНОН
H	Buyant	БУЯНТ
I	Bayan Ovoo	БАЯН-ОВОО
J	Darhan	ДАРХАН
K	Avarga	АВАРГА
L	Jargaltmaan	ЖАРГАЛТХААН
M	Moron	МОРӨН
N	Ulz	УЛЗ
O	Nomgon	НОМГОН
P	Bayanbulag	БАЯНБУЛАГ
Q	Herlen	ХЭРЛЭН
R	Modot	МОДОТ
S	Javhlant	ЖАВХЛАНТ

Hentii Aimag

Hentii Aimag ligger øst for Ulaanbaatar med grænse til Rusland i nord, Dornod Aimag og Sühbaatar Aimag i øst, Dornogov' Aimag i syd og Töv Aimag og Selenge Aimag mod vest. Hentii Aimag fylder 82.000 km² eller knap dobbelt så stor som Danmark, og er et utroligt smukt område.

Den nordlige del er dækket af bjerge, Hentii kæden, som har givet navn til provinsen. Disse bjerge har ikke særlige høje toppe, men dækket af tæt skov. Floderne fra disse bjerge breder sig ud i dalene i takt med at de forlader bjergkæden og når sletterne.

Den centrale og sydlige del er bakket sletteland med græs, hvor der er særlig gode betingelser for græssende dyr.

Kilder findes både i bjergene og på slettelandet. Mod nord findes den varme kilde Onon i Onon floddalen. Desuden findes kolde kilder i søerne Tars og Gurvan Nuur. I syd findes der en kilde ved Avraga Toson, hvor der også findes helbredende mudder.

Historisk kan provinsen prale med mange monumenter. Dalen mellem folderne Onon og Herlen betragtes som Chinggis Khans fødested, hvor han voksede op som dreng. Resterne af det såkaldte "Chinggis Khans Store Palads" er blevet lokaliseret til hvor Tsenher Gol flyder ind i Herlen floden.

Ifølge historiske kilder (Mongolernes Hemmelige Historie) skal Chinggis Khan være begravet i Burhan Haldun bjergene. Der har man nu rejst et monument for ham i granit. Den Hemmelige Historie findes ikke mere på mongolsk, men er oversat fra en kinesisk udgave. Oversættelse af navne fra kinesisk til mongolsk er meget vanskeligt, for eksempel hedder Chinggis Khan på kinesisk Chengji

Sihan. Den hemmelige historie fortæller at Chinggis Khan blev født ved et bestemt bjerg, men navnet på kinesisk er uforståeligt.

Det har dog ikke fået de lokale til at afstå fra at gøre Hentii til Chinggis Khans land. Alle småbyer forsøger at slå sig op på, at Chinggis Khan blev født netop dér.

Befolkningen i Hentii Aimag er på 63.000 mennesker. Det svarer til en større dansk provins by. Befolkningen udgøres af khalkha mongoler og buryat mongoler. Det administrative og kulturelle center ligger i byen Öndörhaan med en befolkning på 16.000. Den ligger ved Herlen flodens bred midt i aimag'en. Navnet betyder "høj konge". Byen ligger 330 km øst for Ulaanbaatar. Byen har mange træhuse, da der er skov tæt ved.

I byens udkant ligger Gundgavirlan klosteret, bygget i 1660 og fra 1757 bolig for den første filosofiske, religiøse skole i Mongoliet. I sin storhedstid boede der 1000 munke. Klosteret blev lukket i foråret 1938 af stalinistiske kræfter og alle munke sendt bort eller slået ihjel. Bygningerne fik lov at stå frem til 1950'erne, hvor de blev revet ned. Klosteret genopstod i en ger i 1990. I 1992 begyndte man at genopbygge klosteret. Da der ikke findes fotografier af, hvordan det tidligere så ud, genopbygges det efter hvad folk kan huske. I dag bor der 70 munke i det.

254 km nordøst for Ondorhaan ligger Dadal, som i lang tid har gjort krav på at være Chinggis Khans fødested. Det har i lang tid været feriested for den kommunistiske elite og rige udenlandske turister. Stedet er meget smukt med kølig skov, små søer og frodige enge. Selv om naturen er hovedse-

værdigheden, kan man også se en statue af Chinggis Khan rejst i 1962.

Det er underligt, at sådan en overhovedet blev bygget, da kommunisterne betragtede Chinggis Khan som en grim feudal krigsherre. Man mener, at statuen blev rejst i anledning af Chinggis Khans 800 års fødselsdag. Det var et højtstående medlem af det kommunistiske partis centralkomite, Tomor-Ochir, som stod for byggeriet. Han blev betragtet som en trofast kommunist og en glødende nationalist. Efter at statuen var bygget mistede han sin officielle position og blev udvist fra Ulaanbaatar. Han blev arbejder på et savværk i Tosontengel, Zavhan Aimag. Senere blev han museumsdirektør i Darhan. Flere år senere fik han en mystisk død, han blev slået ihjel med kølleslag i hovedet. Man fandt aldrig morderen.

Kunstneren, som havde udhugget statuen mistede også sit job. Det vides ikke, hvorfor statuen ikke blev ødelagt. Måske fordi den stod så langt ude på landet, måske for at trække turister til, måske fordi nogen i centraladministrationen i virkeligheden var i familie med Chinggis Khan.

Hentii Aimag er rig på vilde dyr, og er et yndlingssted for vestlige jægere.

Det mest udbredte erhverv er husdyravl med heste, kvæg og får. Det udgør 90% af Hentiis husdyrproduktion. Hentii Aimag er berømt for sin hesteopdræt og for de hurtigste heste i Mongoliet. ■

Sangerup

Vandkraft i Mongoliet

I Mongoliet har vedvarende energisystemer høj prioritet som middel til udvikling af landdistrikterne.

Af Finn Tobiesen

Efter Sovjetunionens kollaps i 1990 oplevede Mongoliet en voldsom omvæltning. Den massive økonomiske støtte fra Sovjet hørte op næsten fra den ene dag til den anden. Mongoliet havde i realiteten været en sovjetisk satellit siden 1924, hvor det kommunistiske parti, med støtte fra Sovjet, udråbte Den Mongolske Folkerepublik.

Omstillingen fra en socialistisk planøkonomi til markedsøkonomi har været - og er - en smertelig proces, med store sociale og økonomiske omkostninger for befolkningen. Mongoliet er i dag et af verdens fattigste lande. Den nye politiske og økonomiske situation har specielt ramt befolkningen på landet, hvor mangel på brændstof og reservedele har lukket mange småindustrier. Det har ført til stor arbejdsløshed og har enten tvunget befolkningen til at vende tilbage til deres gamle nomadetilværelse som kvægopdrættere eller til at flytte til de større byer i håb om at finde et betalt arbejde der.

Regeringens udviklingsstrategier for landdistrikterne knytter sig til udviklingen af landbrugssektoren og landbrugsbaseret industri. I alle strategierne indgår tilstrækkelig og forsynings sikker energi som en betingelse. I denne

sammenhæng kan OVE komme til at spille en aktiv rolle.

Grøn levevis

Mongoliet er et unikt sted. Mongolerne er et nomadefolk, og derfor har byer, veje og industrianlæg aldrig haft høj prioritet. Udenfor byerne er nomadernes kvægflokk og filt-telte (gers) eneste tegn på menneskelig aktivitet - og sjældenhed på denne klode, der ellers overalt er gennemreguleret og præget af menneskelig aktivitet - og ødelæggelse.

Mongolerne er meget bevidste om, at de har en enestående og uberørt natur. De enorme stepper, floder og søer udgør landets største ressource. Ud af landets befolkning på 2,6 mio. lever 1 mio. som nomader i og af denne natur. Kvæg- og hesteflokk på mange hundrede drives rundt af nomader til hest på udkig efter vand og de bedste græsgange.

Nomadene flytter ofte 4-5 gange i løbet af året. Deres livsform er noget af det tætteste man kan komme det vi kalder: "at være i økologisk balance

med naturen". Eksempelvis bruger de kun tørret husdyrgødning som brændsel til madlavning og til opvarmning af deres gers i vinterhalvåret, hvor temperaturen ofte når ned på -50°C .

Nomadernes ressourcebevidste livsform står i skærende kontrast til livet i byerne. Byboerne ernærer sig ved arbejde i industrien eller i service-sektoren og bor i dårligt montagebyggeri opført som gavebistand fra Sovjet, Kina og andre socialistiske stater.

I mange byer ligger der en tåge af røg fra de kul- og dieselfyrede kraftværker. De mindre byer eller kommunecentre (somens) har kun i sjældne tilfælde et fjernvarmesystem, men har dog en elforsyning fra dieseldrevne generatorer.

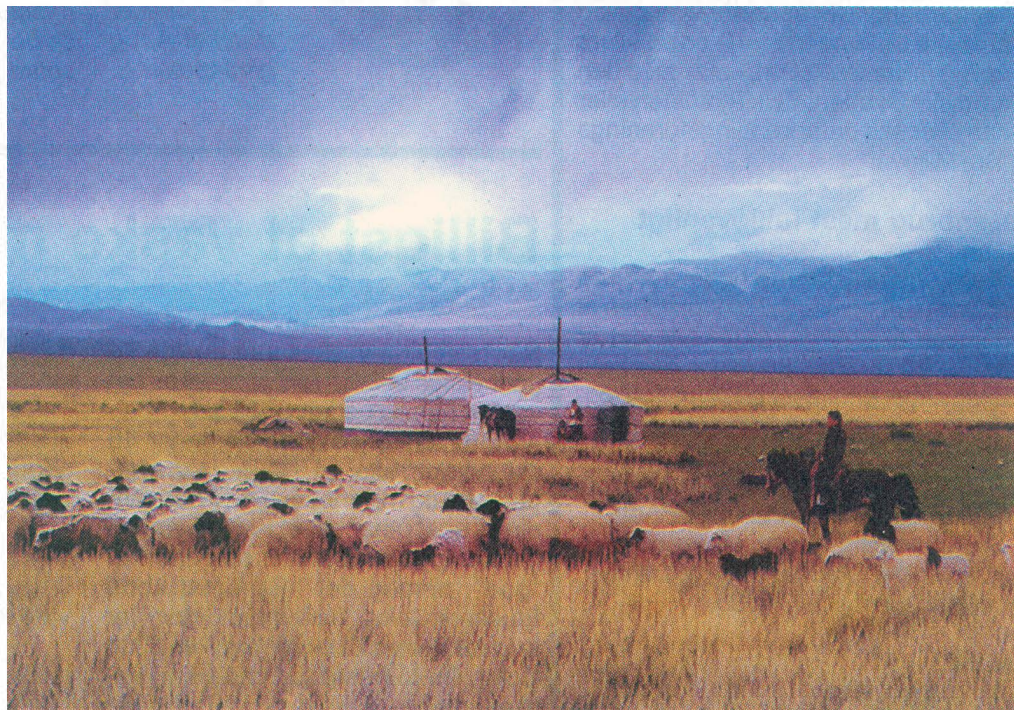
Den tætte forbindelse til det gamle Sovjet har "tvunget" landet ind i et afhængighedsforhold, hvor kul og diesel ofte blev leveret i bytte for kobber og kashmiruld. I dag skal brændslerne betales i hård valuta på verdensmarkedets vilkår. I mange tilfælde umuligt for et fattigt land som Mongoliet.

Kommunecentrene er livsnerven for nomaderne til det "moderne" samfund. Her er hospitaler/klinikker, skoler, indkøbsmuligheder og offentlige kontorer. Centrene spiller en central rolle i de mongolske udviklingsplaner og tildeles en større og større rolle. En forudsætning for at denne rolle kan udfyldes er, at centrene har en stabil energiforsyning. Dette er imidlertid langt fra tilfældet.

Kun 1/3 af de godt 300 centre er forsynet med el produceret fra de centralt placerede kulfyrede kraftværker. Resten må klare sig med diesलगeneratorer, hvilket reelt betyder, at de er uden elektricitet det meste af året, dels er der konstant knaphed på diesel, dels er transportomkostninger kolossale i et land på størrelse med Frankrig, Spanien og Tyskland til sammen.

Vedvarende energi

De klimatiske og geografiske betingelser i Mongoliet er ekstreme og taler for anvendelsen af vedvarende og lokalt produceret energi. Energi baseret

Gengivet med tilladelse
fra forfatteren.

på vedvarende og lokale resourcer indgår da også som en væsentlig del af regeringens energipolitik.

Flere studier og kortlægninger viser, at der specielt er et potentiale indenfor vindenergi i de sydlige ørkenområder, solcelleproduceret elforsyning, træ fra taigaen i den nordlige del af landet og vandkraftanlæg, hvoraf det største potentiale findes i de nordlige og vestlige provinser. Et dansk konsulenthold har undersøgt mulighederne for vindkraft og konkluderer i deres rapport, at der ikke er økonomisk grundlag for store vindmøller, men at der er potentiale for små stand-alone systemer.

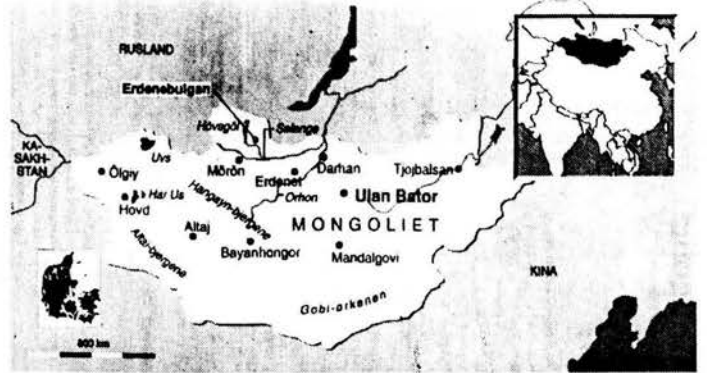
Trods de oplagte muligheder for en alternativ energiforsyning er eksemplerne få. Små vindmøller og solcelleanlæg til nomadernes gers har dog fået en vis udbredelse. Vindmøllerne af typen Rutland produceres lokalt på licens og sælges for ca. 1.400 kr. for en 50 watt mølle incl. batteri. På landsplan er der opstillet ca. 3.000 små møller. Udover vindmøller og solcelleanlæg er der etableret 5 minivandkraftanlæg mellem 200 kW og 2 MW.

Danskere i Mongoliet

Danmark har støttet Mongoliet med såkaldt overgangs-
bistand siden 1990. Denne form for støtte er nu ophørt, og støtten fortsættes kun gennem NGO samarbejdet.

Det er ikke første gang Danmark har samarbejdet med Mongoliet. I 1920'erne blev der grundlagt en dansk forsøgs-
gård 600 km nordvest for Ulaanbaatar, tæt på Hövsgöl-søen. Formålet var blandt andet at undersøge mulighederne for at danske bønder kunne udvandre og bosætte sig der. Forsøgsgården blev opgivet i 30'erne efter et politisk systemskifte. Siden da har der imidlertid været kulturelle forbindelser mellem Mongoliet og Danmark.

De gode forbindelser har ført til diskussioner og forslag om dansk udviklingsbistand til den kommune, hvor den danske forsøgs-
gård lå. Specielt har der i flere år været diskuteret mulighederne for at etablere et minivandkraftværk som skulle forsyne kommuncetret, Erdenebulgan, med elektricitet. Vandkraftværket er foreslået placeret ca. 1,5 km fra

bycentret ved Egiin floden, hovedflod til Selenge der løber ud i Baikal - søen 300 km mod nord.

Vandkraft undersøges

Det er ikke blevet ved diskussionerne. Et mongolsk ingeniørfirma gennemførte i 1996 et forstudie, som viste at betingelserne er til stede for at lave et 2-300 kW vandkraftanlæg af typen "run-off-the-river" (se illustration).

Projektideen er siden blevet modnet og i 1998 gennemførte det danske ingeniørfirma ISC en vurdering på stedet af to alternative forslag. Vurderingen konkluderede at det teknisk og fysisk var muligt at etablere et vandkraftanlæg, men at der var behov for at gennemføre et detaljeret feasibility studie som skulle vurdere design, geografiske og hydrauliske forhold samt den økonomiske, miljømæssige og organisatoriske bæredygtighed af projektet.

Forum for Energi og Udvikling og OVE blev herefter inddraget i projektet. OVE fortsatte sammen med ISC forhandlingerne med Danida om gennemførelsen af undersøgelsen som blev udført i august - september i år.

Levevilkår

Erdenebulgan har ca. 2.000 indbyggere. Indbyggertallet stiger kraftigt i vinterperioden, hvor nomadene over hele Mongoliet flytter tættere på bycentrene. Byen ligner på mange måder andre byer i Mongoliet efter den økonomiske krise satte ind i 1990: stor arbejdsløshed, virksomhedslukninger, en elforsyning begrænset til 4 timer daglig i vinterperioden

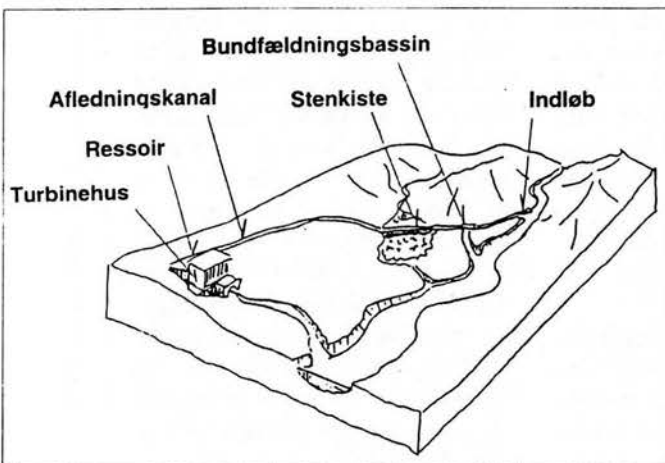
og en forringet skole- og hospitalservice. De stærkt forværrede levevilkår er blandt andet et resultat af forsynings-situationen, og folk i byen er derfor meget optaget af udsigten til en mere stabil elforsyning fra et vandkraftværk.

Demokrati og energi

Princippet i et minivandkraftanlæg er velkendt i Mongoliet, hvor der er bygget 5 lignende kraftværker. Hvad der bliver noget helt nyt i en mongolsk sammenhæng er etableringen af et forbrugerejet forsynings-selskab bygget op efter demokratiske principper. En af forsynings-selskabets vigtigste opgaver bliver at afpasse forbruget efter den begrænsede energi, der er til rådighed, noget helt nyt i forhold til tidligere tiders planøkonomi hvor energi blev betragtet som en del af samfundets tekniske infrastruktur, som ingenting måtte koste, og som skulle være til stede i rigelig mængde. Energibesparelser var "en by i Rusland".

Denne del af projektet blev indgående diskuteret ved et stort borgermøde i byen, og forbrugerne var meget ivrige efter at deltage. Også ministeriet for Udvikling af Infrastruktur er interesseret i at følge opbygningen af organisationen og har givet projektet sin fulde støtte. Den omfattende afrapportering er nu indsendt til vurdering i Danidas tekniske afdeling.

Finn Tobiesen er program-koordinator for OVEs projekter uden for Europa.

Minivandkraftværket forårsager kun et lille indgreb i den økologiske balance i floden, idet hovedfloden aldrig tørlægges. I de hårdeste vintermåneder, hvor is og lav vandstand i floden vil give utilstrækkelig vandtilførsel til turbinerne standses kraftværket og elforsyningen overtages af dieselgeneratorer.

Øst er Øst

Mongolkvinder i fuld Stads, ridende til den store årlige gudelige Sommerfest. De tre med den fine Hovedbeklædning er Kvinder, der er gift med Jægere. En Kvinde, der er gift med en Præst, maa ikke bære denne Hovedbeklædning, da hun ikke regnes for at være gift; Præsterne skal leve i Colibat, men de færreste gør det.

Den vesterlænding, som fra kystens fremmedkolonier ønsker at bryde op mod den mongolske vildmark, vil have svært ved at få nogen af sine veltrænede tjenere til at følge sig. Men hvis han dette til trods trænger ind i nomadernes land, vil han snart opleve helt nye dage.

Han møder et folk, som følger sine høvdinge med en traditionsbunden selvfølghed, som er langt mere loyal end nogen med magt opretholdt disciplin. Men både høvdinge og folk lever deres omstrejfende liv i så nær føling med de almægtige naturkræfter, at de lærer at bedømme næsten efter hans personlige egenskaber i højere grad end efter hans sociale samfundsplacering.

Der findes folk, som påstår, at nu er den hvide mands dage i Mongoliet også snart talte. Specielt privilegerede dage for de hvide i Mongoliet kan ikke forsvinde,

for de har aldrig eksisteret. Jeg har levet mange år blandt Centralasiens nomader uden nogen sinde at have følt, at min hvide hudfarve gav mig rettigheder, som mine farvede følgesvende ikke havde samme adgang til, - men jeg har levet måneder i træk derude, uden at skænke det en tanke, at jeg levede blandt bronze-farvede mænd og selv var hvid, og uden at man behandlede mig ringere end de bedste af deres egne. Og jeg tiltror mongolerne, at så længe de spares for megen fremmed civilisation, vil de holde fast ved deres urgamle skik ikke at behandle den fremmede ringere end deres egne, selv om han er hvid.

Det er heldigt, om den fremmede i nomadelandet hurtigt fatter denne deres indstilling, for den kan hjælpe ham over den følelse af egen lidenhed, som ofte vil bemægtige sig ham. På jagttridtene må han beundre den intensive kon-

takt, som hans indfødte rejsekammerater ejer med naturen. I ørkenen må han ofte overlade sin skæbne til deres instinktsikre orienteringsevne, og uophørligt tvinges han til at opsøge deres råd i, hvad der i vildmarken er livsvigtige spørgsmål. Daglig modtager han fra de indfødte hjælp af en sådan art, at den ikke kan erstattes med penge, og man glæder sig til den dag, da man skal blive i stand til at yde en værdig gentjeneste. Og uvilkårligt kommer den dag, da de smilende nomader fra at være venlige værter forvandles til fortrolige venner, - og når den dag kommer, har man slået rod og føler sig hjemme i nomadeverdenen.

Man følger nomaderne på deres vandringer gennem sne- og sandstorme. Man lærer at beundre den resignation, hvormed de møder det onde på deres vej. Man følger dem over den sommerfrode steppe, drages med dem mod

På vej hjem fra indkøb

bjergenes udsigtpunkter, og man misunder dem den inderlighed, hvormed de tager alt skønt til deres hjerte.

Når man i stemningsmættede stunder mediterer over dagens store oplevelser og mindes den civilisation, hvis produkt man er, føler man, at meget af det, man troede at være vokset fra og have hævet sig over, i virkeligheden gør livet rigere.

Jeg tror, at for en vesterlænder er det lettere at finde harmoni i Mongoliet end i noget andet af østens lande. Steppen og dens natur er så vild og mægtig, og menneskene så få og afsidesboende, at man lærer at strække hånden frem i hjælpsom forståelse.

Man er tilbøjelig til at regne nomaderne for vilde barbarer, men jeg har i deres små filttelte ikke alene fundet ly mod naturens ra-

sen, værn mod farer, fundet føde og menneskevenlighed, men de har desuden i årevis tilfredsstillt mine begreber om hjem og hygge. Det er en lykkelig tid at tænke tilbage på, smykket med minder af fin ægthed og blodrig skønhed.

De står fast i mit minde, disse værtsfolk og færdkammerater. Jeg kan se deres vejrbidte og livsprøvede ansigter for mig i lejrålenes magiske ildfarver.

Det er længe siden, jeg boede i Nirmas telt. Mit ophold hos hende varede kun i 3 døgn, men jeg red gerne lange veje for at møde hende endnu en gang. Men Nirma må være død for længe siden. Hun var den sidste af sin slægt og boede ensomt og afsides.

Jeg var redet vild i Alashans sandhav. Min hest var udmattet. Jeg nervøs af stilhed, ensomhed og tørst. Da opdagede jeg pludselig

en gammel, fattig kvinde, som kom trækkende med en ged. Jeg tror, jeg omfavnede hende af henrykkelse, men hun hilste min pludselige tilsynekomst med samme beherskede venlighed, hvormed man hilser en bekendt på det daglige strøg. Først efter at hun havde ført mig til sit telt, vandet min hest og sine egne 7 geder samt puslet om mig med mad og drikke, slog hun sig ned ved min side for at høre, hvilke nyheder jeg kunne bringe fra den store verden til hendes fjerne vandhul.

Jeg blev 3 døgn i hendes lille ensomme telt. Hun berettede historier for mig om skyerne på hendes himmel, og hun nynnede sange, hvis naive poesi strøede fantasiens skønhed over hendes grå sandverden.

Da jeg skulle bryde op, gav hun mig mange gode rejseråd. I afskedsstunden tog hun en lille lervamp fra teltets fattige alterbord. Det var hendes eneste lampe, og sikkert den eneste hun nogen sinde ville komme til at eje, men efter at hun havde lært mig, hvorledes man skulle fylde den med fedt fra smeltet fårehale og lave væger af fåreuld, påstod hun, at den var min.

Da jeg protesterede, forsikrede hun mig, at jeg havde større brug for den end hun, thi hun havde lagt mærke til, at mine unge øjne så dårligere i ørkennatten end hendes gamle.

Mange, lange vinteraftner har Nirmas lampe lyst for mig. Den har kastet forståelsens lyse og varme skær over mange af mine oplevelser i Mongoliet. For hende var øst og vest 2 lige skønne punkter på hendes vidtfavnende ørkenhorison. ■

Henning Haslund-Christensen

Kilde: "Asiatiske Strejftog", side 250-257 (København 1946).

Dansk Mongolsk Selskabs årsberetning for år 1999

Bestyrelsen:

Bestyrelsen har holdt en række bestyrelsesmøder i årets løb (2/2; 16/2; 13/3; 20/4; 6/9; 2/11), hvor der er sket en planlægning af medlemsmøder, Ger's indhold og kontrol med de projekter selskabet er involveret i.

Sekretær Gudrun Lefmann blev efter valget på generalforsamlingen 13/3 erstattet med Bulgan Njama. Til aflastning af hende, som nu tager sig af selskabets projekter, blev Ann Benwell valgt til sekretær på mødet 6/9.

Medlemmer:

Ved årets start havde selskabet 178 medlemmer med omkring halvdelen i storkøbenhavnområdet og resten i provinsen samt 10 i udlandet. Ved årets udgang var der 182 medlemmer.

Medlemsmøder:

Som regel deltog mellem 15 og 30 medlemmer i møderne.

■ Medlemsmøde 43:

Lørdag, 6. februar 1999, kl 15

Danasvej 30A, Frederiksberg:
Bulgan Njama fortalte om arbejdet med gadebørnsprojektet, om resultaterne af knap 2 års arbejde og visionerne for videreførelse af projektet. Desuden blev der vist en video om gadebørnene.

■ Medlemsmøde 44:

Lørdag, 13. marts 1999, kl 15

Danasvej 30A, Frederiksberg:
Journalist Jørgen Ringgaard talte om "Fri Presse Projektet og den nyeste politiske udvikling i Mongoliet". Jørgen Ringgaard gav en oversigt over den politiske udvikling i Mongoliet siden valget og systemskiftet i 1996 med særlig vægt på det sidste års udvikling: Hvad ligger der bag den næsten permanente regeringskrise? Hvad er de forskellige partiers strategier? Hvad gik attentatet på Zorig ud på? Hvor står medierne i denne udvikling? Hvordan viser den hastigt voksende korrupsion under det "demokratiske" styre sig i samfundet.

■ Medlemsmøde 45:

Lørdag, 24. april 1999, kl 15

Danasvej 30A, Frederiksberg:
Hans Henrik Sass (LOK) talte om "Danida inspirerede landboforeninger i Mongoliet".

■ Medlemsmøde 46:

Søndag, 31. oktober 1999, kl 14

Nationalmuseet
Uradyn E. Bulag, mongol fra Indre Mongoli, talte på engelsk om sin bog "Nationalism and Hybridity in Mongolia". Han er uddannet i Cambridge og bor i USA. Bogen er anmeldt i Ger(31).

■ Medlemsmøde 47:

Lørdag, 20. november 1999, kl 14,

Danasvej 30A, Frederiksberg:
Ekstraordinærgeneralforsamling, hvor vedtægtsændringer blev vedtaget af de fremmødte. Ændrede vedtægter bringes i Ger(32).

■ Kl 15-17: fortalte Signe Gundersen ledsaget af lysbilleder om sin tur på hesteryg igennem Mongoliet.

Ger:

I 1999 udgav Dansk Mongolsk Selskab: Ger(28), Ger(29), Ger(30) og Ger(31). I alt 128 sider om det nye og det gamle Mongoli. Ger har hidtil været trykt på Nationalmuseet, men vil fremover blive trykt andet steds. Redaktionen ønsker et pænere tryk.

NGO-Bistandsprojekter:

■ **Pilotprojekt Gadebørn i Mongoliet:** Projektet påbegyndtes 1. april 1998 og afsluttedes 31. maj 1999. Projektets formål var efteruddannelse af mongolske socialarbejdere og socialpædagogiske projekter rettet mod gadebørn og udstødningstruede familier. Det danske projekt "Damost" har fået megen anerkendelse af de mongolske myndigheder, presse og fagfolk ligesom Danida har anerkendt projektet ved at godkende vores ansøgning om fortsættelse af Damost som et udviklingsprojekt. Danida har finansieret projektet og faglige organisationer, erhvervsvirksomheder og fonde samt

private personer, først og fremmest Dansk Mongolsk Selskabs medlemmer, har bidraget betydeligt til projektets succes.

■ Udsatte grupper, herunder gadebørn, i Mongoliet

Projektet er påbegyndt 1. juni 1999 og planlægges afsluttet medio år 2002. Projektet fortsætter de nævnte 3 hovedaktiviteter. Efteruddannelsen søges gjort bredere og mere systematisk. Den sigter mod socialarbejdere i alle hjørner og kroge i det store land og uddannelsen skal - gennem godkendelse af de mongolske myndigheder - være kompetencegivende.

■ Journalistik og Medier i Mongoliet:

Projektet udføres i samarbejde med Danmarks Journalisthøjskole. Det er påbegyndt 1. april 1999 og planlægges afsluttet år 2002. Projektet er en forlængelse af det dansk finansierede projekt "Free Press". Samarbejdspartneren i Mongoliet er "Presseinstituttet", som forestår efteruddannelse af mongolske journalister og etablering af analyse, statistik og tilsyn med den mongolske presse.

■ Støtteforeningen "Projekt Gadebørn i Mongoliet"

har indsamlet et stort beløb, som løbende bruges på familieprojektet i Ulaanbaatar.

Fremtid: 10 års jubilæum.

Selskabet blev grundlagt søndag, 17. juni 1990 af 4 personer: Bulgan Njama, Leif Petersen, Jan Koed og Rolf Gilberg. Selskabets første medlemsmøde og stiftende generalforsamling fandt sted 1. december 1990. Selskabet kan således fejre sit 10 års jubilæum fredag, 1. december 2000.

Det vil være passende at holde en lille middag ligesom man gjorde efter den stiftende generalforsamling.

Formanden

Dansk Mongolsk Selskab

Regnskab for perioden 1/1-1999 – 31/12-1999

	1999		1998	
RESULTATOPGØRELSE				
Indtægter				
Kontingent	17.532,00		17.975,00	
Bidrag til gadebørnsprojekt	0,00		4.500,00	
Rente	503,08		84,05	
Bladsalg	100,00	18.135,08	0,00	22.559,05
Udgifter				
Kontorhold	317,06		459,00	
Trykkeudgifter ¹⁾	1.991,75		0,00	
Porto	4.551,49		4.640,41	
Medlemsmøder	1.780,85		2.055,20	
Bidrag til gadebørnsprojekt	0,00		8.150,00	
Gebyr	335,50		306,00	
Diverse omkostninger	134,50	9.111,15	442,93	16.278,54
Årets resultat		9.023,93		6.280,51
BALANCE				
Pr. 1. januar 2000				
Aktiver				
Kasse		283,72		785,53
Giro		18.175,36		39.120,43
Bank		30.470,81		0,00
Balance		48.929,89		39.905,96
Passiver				
Egenkapital:				
Primo		39.905,96		33.625,45
Årets resultat		9.023,93		6.280,51
Balance		48.929,89		39.905,96

1) Trykning af GER nr. 31, udkommet dec. 99, kostede kr. 3.028,08, som først kommer til udbetaling i indeværende regnskabsår.

Udarbejdet: 19.1.00 / *Jan Kæed*

INDHOLD:

Forside	1-2
Nytår	2-3
B.-O. Bold & B.Batbuyan	4-10
Græsningsarealernes udnyttelse: Et vigtigt problem i Mongoliet	
Kristen Albertsen:	11-14
På eventyr i Mongoliet (2)	
Folder om Dansk Mongolsk Selskab	15-16
Reviderede love for Dansk Mongolsk Selskab	17-18
Karin Vilien:	19-23
"Bedste" og Choisuren, venner gennem mange år, fortæller lidt af deres livshistorie	
Den amerikanske ambassade åbner kontor til forsvarsattaché	23-24
Sangerup: Hentii Aimag	24-25
Finn Tobiesen:	26-27
Vandkraft i Mongoliet	
Henning Haslund	28-29
Øst er Øst	
Årsberetning 1999 Dansk Mongolsk Selskab	30-31

■ Medlemsmøde 48:

12. februar 2000, kl. 15-17,
Danasvej 30A, Frederiksberg:

Anne og Ulrik Harder vil fortælle om deres rejse på hesteryg i Mongoliet. "Team 2000" er en gruppe danskere, der med Lene Rishede i spidsen, har sat sig som mål at ride 5 mongolske heste fra Mongoliet til Danmark. Hestene blev indkøbt i hestereservatet Hustein Nuuru udenfor Ulaanbaatar. Lene Rishede påbegyndte sammen med Mette Mortensen det lange ridt mod vest. 3 måneder senere blev Mette Mortensen afløst af Anne og Ulrik Harder. Det er deres oplevelser, understøttet af dias, de vil fortælle om. De red ca. 850 km i det vestlige Mongoli fra først i august til midt i oktober 1999. De oplevede ekstreme vejrskift på de barske stepper og i de stor-slæde Altai-hjerge. Mange møder med de mongolske nomader og hyrder hører også til blandt de gode oplevelser. Søgen efter mad var en udfordring ud over det sædvanlige.

■ Medlemsmøde 49:

Lørdag, 18. marts 2000, kl 14
Danasvej 30A, Frederiksberg:

(A) Ordinær generalforsamling med følgende dagsorden:

- (1) Valg af dirigent
- (2) Formandens beretning om selskabets aktivitet i 1999. Se Ger(32).
- (3) Kassereren fremlægger det reviderede regnskab for 1999. Se Ger(32).
- (4) Fastsættelse af kontingent: Bestyrelsen foreslår forhøjelser for år 2001, således at ordinært medlemskontingent er på 150 kr. og for medlemmer bostående i udlandet 200 kr. Et husstandsmedlemsskab er sat til 250 kr og et organisationskontingent til 500 kr.
- (5) Valg af bestyrelsesmedlemmer: Kun medlemmer, som har betalt kontingent for 2000, har stemmeret. Bestyrelsesmedlemmer vælges for 2 år ad gangen.

■ På valg er: Rolf Gilberg, Søren Haslund-Christensen og Jan Koed. Bestyrelsen foreslår følgende opstillet til valg: Ann Benwell, Rolf Gilberg, Søren Haslund-Christensen og Jan Koed.

■ Ikke på valg er: Anita Garbers, Gudrun Lefmann & Bulgan Njama.

(6) Valg af suppleanter, Suppleanter for 1 år.

■ Begge suppleanter er på valg: Klaus Ferdinand og Leif Petersen. Bestyrelsen indstiller til genvalg.

(7) Valg af revisor: Revisor vælges for 1 år. På valg er Carl Emil Roll. Bestyrelsen indstiller til genvalg.

(8) Indkomne forslag:

(a) Status for selskabets projekter

(9) Eventuelt

(B) Efter generalforsamlingen taler Peter Kristensen om erfaringer med besøg af mongolske socialrepræsentanter i Ålborg 1997 og om i maj 1998 at være konsulent i Ulaanbaatar på "Projekt Udsatte Grupper" og vil fortælle om sit syn på det nu afsluttede gadebørnsprojekt og dets fremtid.

(C) Aftenen slutter med forårsfestmiddag. Pris 90 kroner pr. person for mad og drikkevarer. Tilmelding sker ved senest mandag 6. marts 2000 at indbetale beløbet på girokonto 784-1582 eller at fremsende en check til kassereren. (se side 2). Benyt evt. girokortet til kontingentindbetaling, som udsendes medio februar.

■ Medlemsmøde 50: NY DATO!

Lørdag, 6. maj 2000, kl 15

Danasvej 30A, Frederiksberg:
Prof. Jesper Holdts fra Danmarks Lærerhøjskole vil tale om "Projekt Udsatte Grupper" og "Skoleudvikling Projekt" og om at tage hensyn til de kulturelle og samfundsmæssige rammer under projekternes gennemførelse.

ISSN Nr: 0905-9504